

Szt.-Lukácsfürdő gyógyfürdő, Buda.

Téli és nyári gyógyhely. Természetes forrómeleg kén források. Iszapfürdők, iszapborogatások, masszázs, vizgyógyintézet, gőzfürdők, kő- és kád-fürdők, gyógyvizusodák. Olcsó és gondos penzió. Csusz, kőszvény, idegbőrbajok, lakás, ellátás felől kimerítő prospektust küld ingyen a Szt.-Lukácsfürdő igazgatósága, Buda.

Feltűnést kelteneK TITANIA, gyorsgőzmozgógépek**Egy gyermek mossa vele**

az előbbihez képest 1/3 idő alatt a ruhát hőfehérre. Minden gépet próbára 55 koronától feljebb. Képviselek keresetnek. Bizonyítványok, prospektusok ingyen. 12607 TITANIA-művek, Wels 179 O.-Oesterr.

Akar-e szép lenni?

Rogátsy-féle magyar pipere-boraxot, a melytől rózsás, üde, selymes arczbőrt nyer, eltűnteti a ráncokat, szeplőt, májfoltot, pattanásokat, stb.

Nyaralásnál nem nélkülözhetjük, mert a legkényesebb talajvizet is megpuhítja. Kiváló háztartási, szemgyógyászati, izzadási és szájbiz ellen. A fogak fehéritése és érpentartása tekintetében bámulatos hatással bír. Mint univerzális háztartási gyermekápolásnál és háztartásban a legjobb lelkiszerrel ajánlható.

Egy doboz ára 30 és 75 fillér. Rogátsy-féle borax-öröm 1 K, borax-szappan 80 f., borax-póder 1 K 20 f., borax-fogkrém 50 fillér.

ROGÁTSY KÁLMÁN drogériája, Budapest, VII., ker., Rákóczi-út 10. szám.

Zenemű ujdonságok.

Bogdán: A bosnyák leány parapló dala	Koronáérték
Csengeri: 104 magyar dal	2.
Dóczy Nótakönyve	2.
Donaldson: Szoknya-nóta, éneklő Pálmai Ilka	1.80
Fall: Die Dollarprinzessin operette	6.
Farkas Pali: Elő szereltem dalkegyet	2.
Fráter Loránd szerkesztésben 100 dal	3.
Füredi: Trauma ideális keringő	2.40
Winterstürme	2.50
Gross: Walkover Moni a tipp király, éneklő Gyártás	1.80
Haines: Bálkirálynő operette 2 fűzetben	6.
Bálkirálynő 6 betétszáma Szirmai Alberttől	3.
Hetényi: A kezem, Cabaret dal	2.
Dal a kokottól	1.80
Jász leány	1.80
Lát	1.80
A szép Spitzerné	1.80
Huber: 120 magyar dalalbum	3.
Johnson: Jola serenade	2.16
Dr. Kacsóh Pongrácz: Dal a tótól	2.
Kálmán Imre: Dal a mozirol	2.
A Lloyd munkatárs	2.
A mama levele	2.
Komáromy: Dobó induló	2.
Lehr: Vig özeveg (Lustige Witwe) operette	6.
Majo: Helianthe Valse-Tzigane	2.
Moret: Ezüst patkó indian intermezzo	2.16
Mákvirág japán románc	2.16
Rubens: Miss Hook of Holland operette	4.80
Stephanides: A garni, Cabaret dal	1.80
Strauss: Varázskeringő (Walzertraum) operette	6.
Szirmai: Alkotó dal	1.50
Böke	1.50
Az öslegény és a színésznő	1.50
Tóth: Elmegegyek a templom mellett	1.50
Tarka Szipad: Van-e tehetségem	2.
Vén Kocsis dala	3.
A diófa románc	1.50
Weiner: A szur szürén	1.50
Frimm diadala	1.50
Hallja maga Schwarz	1.50
Nagyimari nyalaló	1.50
Zerkovitz: A léha nótája	1.50
A házmester kisaszony	2.
Bankfiú	1.80
Daffy David	1.80
Elveszett a harisnyakötőm	1.80
Fősi nótá	1.80
Izro indiai	1.80
Látva-e már Budapestet újra?	1.80
Mért oly rövid a szoknyád Melanie?	1.80
Poldi, Cabaret dal	1.80

Az összes előleges beküldése után bérmentve szállítjuk. Minden nyomtatásban megjelent zenemű nálunk kapható **LAMPEL R. könyvkereskedése** (Wodianer F. és Fiai) r. t. Budapest, VI., Andrassy-ut 21.

Grammofontulajdonosok

Lemeseket legelőnyösebben változtathatják a Grammofonhanglemezek közp. kicserélési telephelyén Budapest, VII., Dobó-utca 58. Prospektus és lemez-jegyzék ingyen. 10,000 új zene és ének-felvétel. Magyar, tót, szlovák, német, szerb, lengyel, stb.

Elsőrendű hanglemezek 1 kor.-tól 4 kor.-ig kaphatók. Külön osztály használt grammofonokból és lemezekből.

Serravallo

CHINA-BOR VASSAL

Hygienikus Hálítós 1908. Legmagasabb kitünt. Erőteljes gyomorkedők, vérsergények és lábbadozók számára. Étvágygerjesztő, ideg-erősítő és vérjavító szer. 12608

Kitűnő íz. 5000-nél több orvosi vélemény.

J. SERRAVALLO, Trieste-Barcola.

Vásárolható a gyógyszerárakban feltüntetett árakban 4 K 2.00, egész literes üvegekben 4 K 4.80.

Rozsnyay Mátyas chininezukorkája ízletes chiniből.

Többszörösen kitüntetve, 1869-ben a magyar orvosok és természetvizsgálók fumei vándorgyűlésén 40 arany pályadíjjal jutalmazva.

Láz ellen! Nem keserű!

Legjobb szer láz, váltóláz, malária ellen, különösen gyermekeknek, a kik keserű chinint bevenni nem képesek.

Valódi, 11468 ha minden egyes piros csomagolópapíron **Rozsnyay Mátyas** nevelésére olvas-ható. 11266

Rozsnyay Mátyas gyógyszeretára Arad, Szabadság-tér.

Hirdetések

felvétetnek a kiadóhivatalban, Budapest, IV., Egyetem-utca 4.

GRAND PRIX PARIS 1900 ST. LOUIS 1904

PIANOS, HARMONIUM

"SCHIEDMAYER, PIANOFORTEFABRIK"

vorm. J. & P. SCHIEDMAYER K.u.K. Hoflieferanten

STUTTGART

Neckarstr. 12.

Egyedüli képviselő Magyarországon részére: **Chmel J. és Fia Budapest, Gizella-tér.**

D. FÉVRE-féle szódavízkesztő gép,

melyet bárki folyton könnyen a legtisztább, friss, egészséges és olcsó kellemes üdítő italokat, szódavíz, mesterséges ásványvizet, bármilyen gyümölcs-szörp-gazdát keleti (kavasas tej), szénavas hideg teát nyarlon megkeverhetetlen egészséges hűtő italt, pezsgőbort, pezsgőlimonádét, spicet stb. készíthet. A szénas vizet. A keverő gép egyszerű, könnyelmű. Orvosok által rendeltetik.

1 2 3 4 5 8 deciliter tartalommal

16.-, 20.-, 24.-, 30.-, 36.-, 44.- korona.

A készítéshez szükséges kitűnő minőségű borkősavat, 500 grm. és szódabikarbónát 600 grm. tartalmú csomag ára ért. 1.70. — 2. Theissler Páris, a valódi Fèvre-féle szódavízgépnek egyedüli készítője. — Egyedüli főraktár Magyarországon: **Kertész Tódornál Budapest, IV., Kristóf-tér** nagyban és egyenként. Nagy képes nyári és sport-árjegyzék kívánsára ingyen és bérmentve.

Ha őszül a haja

ne használjon mást, mint a

"STELLA"-HAJVIZET,

mert ez nem hajfestő, de oly vegyi összetételű szer, mely a haj eredeti színe adja vissza. Üvege 2 K.

ZOLTAN BELA gyógyszerárakban, Budapest, V/49, Szabadság-tér, Sótár-utca sarkán. 12446

BÁRO KEMÉNY ZSIGMOND ÖSSZES MŰVEI

Közrebocsátja **GYULAI PÁL**

Most jelent meg a XII. kötet:

Forradalom után

Még egy szó a forradalom után

Ara fűzve — 5 kor. 40 fillér, vászonkötésben 7 « 80 «

Kapható: **Lampel R. könyvkereskedése** (Wodianer F. és Fiai) részvénytársaságnál Budapest, VI. ker., Andrassy-út 21. szám és minden könyvkereskedésben.

Míg eddig a régi bőrbetegségek, a legkülönbözőbb súlyos idegbajok (neurasthenia, vitustanez), a sápkór, a női arztot eklektikus pattanások s a női nemi szervek folyásokkal kombinált hirtelen megbetegedéseinek kezelésénél csekély értékű ideg- vizekre voltunk utalva, addig újabb 12823

a PARÁDI ARSEN vastartalommal olyan kincseink van, mely minden eddigi arsén-savas viznél (Roncegno Levico) hatásosabb, könnyebben emészthető s manapság már, minthogy legelőkelőbb orvosi tekintélyeink felkarolják s a fogyasztók egész serege dicsérettel, hazánkban csaknem kizárólagos keresletnek örvend.

Egy postaládás (7 palack) parádi arsen vastartalmú gyógyvizet Magyarországon összes postaküldeményre 6 korona 50 fillért bérmentesen szállít a

Főraktár: ÉDESKUTY L. cs. és kir. udv. szőlő-ültő, BUDAPESTEN.

Kapható minden gyógyszertárban és meghítható fűszerkereskedésben.

35. SZ. 1908. (55. ÉVFOLYAM.)

Szerkesztő **HOITSY PÁL** Főmunkatárs **MIKSZÁTH KÁLMÁN** BUDAPEST, AUGUSZTUS 30.

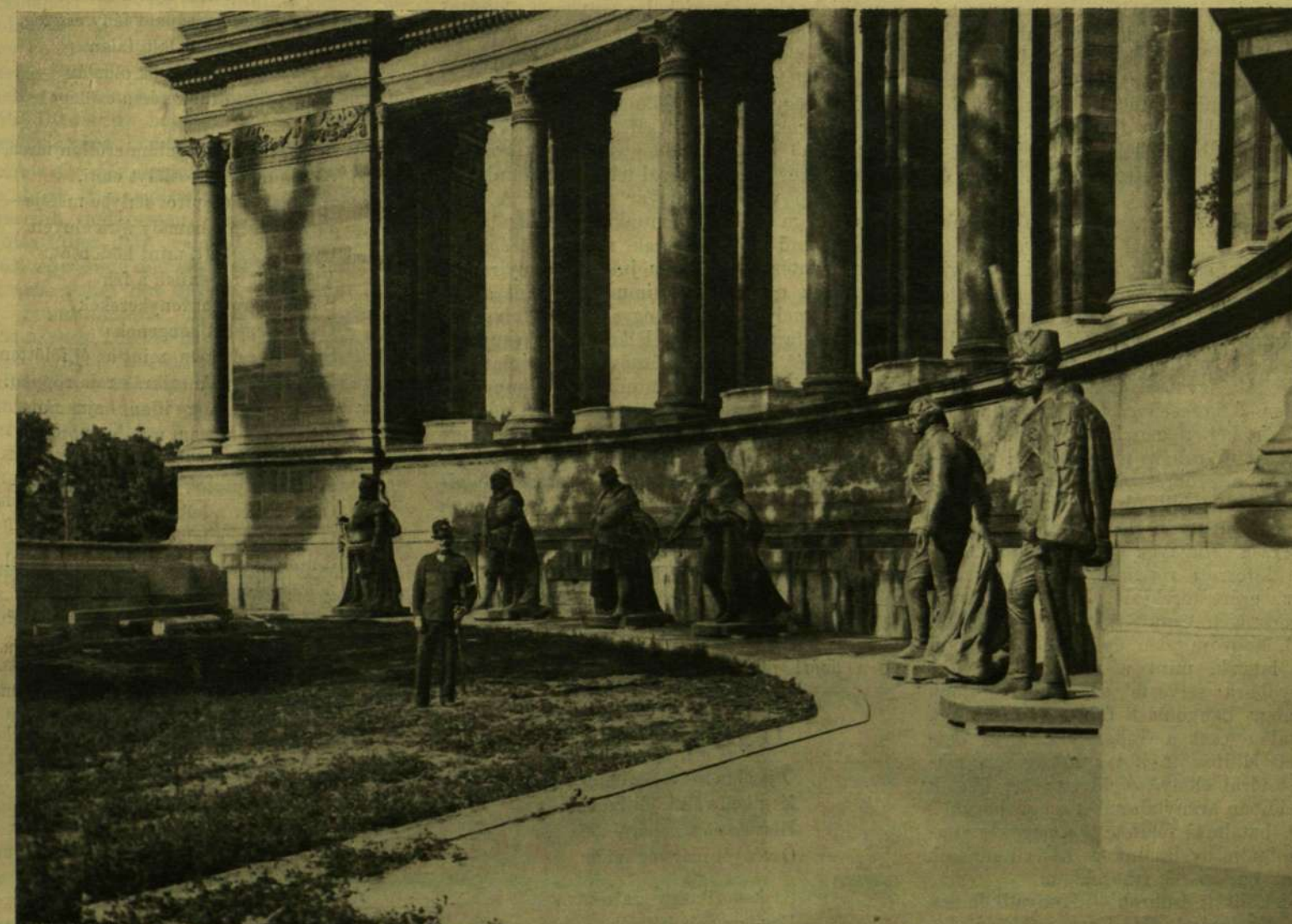
Szerkesztési iroda: IV. Reáltanoda-utca 5. Előfizetési feltételek: Egész évre — 16 korona. A Világkronika-val — 8 korona. negyedévenként 30 fillérrel több. Előfizetési feltételek: Félévre — 8 korona. Negyedévre — 4 korona. Külföldi előfizetésekre a postailag meghatározott viteldij is esatolandó.

BRONZKIRÁLYOK AZ ANDRÁSSY-ÚTON.

A készülő ezredévi emlékek.

MAGYAR NEMZET ráczáfol most a nagy angol moralistára és műtörténészre, Ruskin-re, a ki keserűen panaszkolta fel, hogy: a tömegek jóindulata ritkán terjed túl saját nemzedékükön. Ránk igazán nem illik, hogy csak magunkat szeretjük dicsőíteni; hogy emlékműveket is csak azért állítunk, mert az utódok dicsőítésére áhítoznak, tőlük várva el nem ismert érdemeink dicsőítését s a kortársak igazságtalanságaiért az igazságszolgáltatást. A magyar nemzet kegyelme éppen a legtöbb időkben szinte kizárólag a történeti múltba megy vissza, onnan hoz lelkesedéseinek tárgyat s rég letűnt századok hőseit koszorúzza a dicsőség borostyánleveleivel. A tiz szobor, Árpád emlékeztetőnek ünnepe, Rákóczi halmvainak hazahozatala egyaránt ezt bizonyítja s most készül a legnagyobb, éreztető és köbe vésett dokumentum: a Zala-Schickedanz-féle ezredévi emlékek.

Architektonikus részében régen készen áll már a hatalmas emlékmű, ám plasztikai alkotórészeit most illesztik még csak bele a hatalmas munkába. Egymásután kerülnek fel talapzataikra a bronzkirályok és vezérek lassankint kibontakozik a kép, mely a munka elkészültével majdan szemünk elé tárul. De már így, félig kész alakjában is látszik, hogy olyan monumentális alkotással állunk szemben, mely úgy méreteiben, mint művészi értékében egyaránt a távol jövőnek szól. Csak ez a távoli jövő lesz ugyan igazi próbaköve ennek az alkotásnak is, — mint minden művészi munkának, — de nemzeti büszkeségünk joggal remélheti már is, hogy ivadékaink hála-lásak lesznek egykor ezért az emlékért; hogy eljő az idő, mikor — a ruszini profécia szerint — ezeket a köveket szentnek fogják tartani, mivel a mi kezünk hordta össze őket s mert azt fogják mondhatni: «Ime, ezt apáink értünk, a mi nemzetünk dicsőségeért építették!» Maradandóságát az ezredévi emlékek, mű-

A KÉSZÜLŐ EZREDÉVI EMLÉK. — KIRÁLYSZOBROK AZ OSZLOPCSARNOKBAN VALÓ FELÁLLÍTÁSRA KÉSZEN. Jethy Gyula féltetele.

A KÉSZÜLŐ EZREDÉVI EMLÉK. — Király-szobor a székere.

vészi értékén kívül, elsősorban az bizonyítja, hogy a történeti elem ritka erővel és határozottsággal van benne kifejezve. Az ezredévi emlék ugyanis nem csupán egy eseményre — a millenniumra — emlékeztet, hanem elmondja nekünk a formák nyelvén szinte az egész magyar történelmet, vagy legalább is annak legdicsőségesebb korszakait. Kezdi a vezérek bejövételén — ez a lovas-csoport az ives oszlopok előtt álló talapzatra kerül, középpontján Árpáddal, — a félkörök oszlopai között pedig ott fog majd állani a magyar história tizenhárom legnagyobb alakja, Szent Istvántól Ferencz József. Színe-java a magyar uralkodóknak, azok, kiknek legfontosabb szerepük volt ennek a nemzetnek az életében. Az ives oszlopok közt a magasba szökő karsú oszlop tetején ott áll Gábor arkangyal, a ki a pogány magyarokat a kereszténységbe vezérelte, a szobrok alatt pedig egy-egy domborművű kép fogja megörökíteni ama nevezetes mozzanatok, melyeknek hőseink halhatatlanságukat köszönik. Végül négy nagy allegorikus csoport kerül az oszlopok parkányára (eredetiüket már láttuk a Múcsarnokban): a főoszlop mögött jobbról a *Béke*, balról a *Háború* bigája; a külső szélekre pedig jobbról a *Tudás* és a *Dicsőség*, balról meg a *Munka* és a *Jólét* szobrai.

Hatvannál több szobrászati alkotás kétszeres életnagyságban — *Zala, Füredi, Kiss, Telcs, Senyey, Popper* és *Margó* munkái — fogja szimbolizálni Magyarország ezeresztendő történetét s lesz egyben megtestesítője a magyar nemzeti gondolatnak. Ez a nagyszabású gondolat s az évezredek terület, melyből tárgyaikat összeválogathatták, nemcsak a művészi képzelet kimeríthetetlen kincséből, hanem a nagyszabású művészi szépség forrás. Maga az építészeti rész, bevezetett és kiforrott renaissance stílusával is már erre az erőre törekszik. Méretei, arányai emelik nemességét. A művész számolt az optikai csalódással, hogy minden épület és emlékmű kisebbnek látszik, mint a mekkora tényleg, tehát nagyobbra tervezte az emléket, hogy legalább nagy benyomást érhesen el. (Ez a számítás talán csak a Gábor arkangyal oszlopánál volt elhibázott, hol a túlságosan magas oszloptetőről elenyésző kicsinynek látszik a proporcióiban aránytalanul kicsi szobormű!) Szélessége, hatalmas felülete is a nagyság gondolatát szolgálja, valamint a karsú idomok sokasága az oszlop- és ívsorokban.

A már felállított szobrok — Hunyadi János, Mátyás, I. Ferdinánd, III. Károly (Mária Terézia még hiányzik), I. Ferencz és Ferencz József — is arról tanúskodnak, hogy a mű-

vészek első sorban az Erőt akarták érzékelhetően jelképezni. Nemcsak a vasa öltözött vitézek tagbaszakadt idomaiban, még a rokokó-parókás udvari viseletek alatt is ezt a nemzetvezetőt igyekeztek megjeleníteni. A Zala jelképes figurái még a kissé ó-klasszikus és így színpadias redőzet túlbő alkalmazása is erre céloz. Mert ez a gazdag redőzet nemcsak dekoráció, élő testet takar mindenütt s a mozdulat lendületét kíséri beszédesen. Viszont ott, a hol komoly, festői ráncokban omlik alá, ott a nyugalom kifejezője: az államférfi nyugalom. Zala sohasem téveszti szem elől — s itt sem felelte el, — hogy a szobrászat nem a pusztá alak kiféragsából áll, hanem hatásának kifejezéséből; hogy a szobrásznak festenie is kell vésőjével, ha erőt és fenséget, kellemet és bájt akar lehelni az élettelen idomokba. Viszont fiatalabb, modernebb szobrászművészeink, a maguk férfias vésőkezelésével s munkájuknak a kizsákmányozottságot kerülni tudó, vázlatzerű bevégzettségével olyan plasztikai elemeket vittek az emlékműbe, melyek a modern lélek számára is kifejezővé avatják az emlékmű egységes gondolatát.

A szobrok érzékelését Gally és Vingali «Hungária» ércműöntődjé végezte s gondos, szeretetteljes, becsüggel teljesített munkájuk dicsőségére válik a magyar iparnak. A kivitel szépsége méltó a munka nagyságához s az emlékmű gondolatának nagyszerűségéhez. A bronzöntés ugyan nem juttatja annyira érvényre az egyéni, a kézimunkát, mint a kőfaragás, mely a maga egyenlenségeivel elárulja a faragó kedvét, lelkesedését, vagy közönyösségét, de azért az öntésen is meglátszik, gyönyörűsége telt-e a munkában a munkásnak, szeretettel végezte-e a műhely feladatát?

Minden reményünk megvan tehát reá, hogy az ezredévi emlék csakugyan azzá lesz, minek szánva van: századokra szóló, maradandó alkotással, mely nemcsak az ábrázolt királyoknak és vezéreknek adja meg a földi halhatatlanságot, hanem egyben tanúságot tesz a magyar fajnak áldozatkész haszaszeretetről és fejlett művészi kultúrájáról is. Szegény nemzet vagyunk, a másfél millió, a mibe az emlék kerül, nagy áldozat az országunk, de ez az áldozat éppen azért jelentős és becses, mivel áldozat.

Ő IS ELMENT.

Ő is elment!... mindenüktől
Meg kell válni, jól tudom;
Hisz az élet, az enyészet
Ösvényét már rég futom.

Szakadozik szív-szakasztva
Egy-egy erős kötélék
S vigaszul a bátorítót
Ész tanácsa nem elég.

Ő is elment! a ki hajdan
Egy töről fakadt velem,
Szívünkben egy életen át
Egygyé forrt az érzelem.

Hasztalan jajdúl utána
Fel-felsíró bánatom;
Alakját már csak emlékbem
S álmaimban láthatom.

Kit ismertem s kit szerettem,
Mellőlem mind sírba tér,
Így lesz már a földi pálya
Előttem egy puszta tér.

Őszi tájról szebb hazába
Vonul a vándormadár;
Szárnya-szegve egy maradt el
S tarmezőkön bolygva jár.

Régi, száraz, lombtalan fa
Csak kidőlött várja itt,
Melynek az idők viharja
Letördelte ágait.

Remény zöldje nem virulhat
A sírok göröngyein;
Hulljakot rá, folyjakot rá
Lelkem vére — könyjeim!

Lévay József.

MOZDONYON.

A jeltörköt felharsan indulásra,
Sívító fűty visszhangzik utána.
Nyakas ménként fű és tombol a gép:
A leigázott lóerőknek száza
A kocsikat nyugós teherként rázza —
De csattog már a gördülő kerék
S előttünk a fekete messzeség.

Az ingó-rengő mozdonyhídon állva,
Kikémlelek a csendes éjszakába.
Kint a közelben megtölgja a homály
És sejteti a távol közelébb,
Föl és leszáll a táviró-fonál
És egy-egy őrház nyitja ránk szemét.
Távol babonás, sápadt fény ragyog,
Valami elhagyott falu talán
Az álmodó hegyeknek oldalán —
Vak éj. Fölöttünk néma csillagok.

Szállunk. A fűtő, utam szótlan társa,
A mindig éhes rostélyt eteti,
A lobogó szén piros fénybe mártja —
Egy perc s a homály újra elnyeli.
Odakint ezalatt, mint ködön át,
Visszafelé rohannak a fák
S a hangos mozdonykerekek
Ős dallamokat zengenek
S kigyúl a lellem, mint az éj fölöttem,
Mídon a kűrtön szikrák raja röpöppen.
Emlékezem, hogy ifjan, hajdanán,
Szorongva néztem minden vonatot,
A mozdonyon és a kocsik során
Sejtelmes partok fénye ragyogott —
Ó az a fény a lelkeket de vonta.
Ó az a fény a lelkeket befonta...
S mintha egy volna a líhező géppel,
A dübörgő, a száguldó kerékkel,
Úgy állok az aczélszörnyhöz tapadva,
De lelkeket a régi vágó ragadja.
Hajrá! Mindig röpölni vágytam
S most röpölök, most zúg a szárnyam
És mintha a távoli fényben
Új partok tűnnének elébem,
Új, százszor áhított élet,
Új vágjak, új lehetőségek...

De a jeltörköt zöld világa
Intó tüzeit szemembe vágja.
Ösztönszerűen megrántom a sípot —
Álomrebbentőn felsívtott!
Meghúzom a féket — sikolt a kerék
És torpan és zökken és lassul a gép.

Szikrázó fényvel tele szórva,
Csillog a sínek aczélszála,
Nappali fény, zaj — és vigyázva
Begrögzünk az állomásba.
... De az a part, a messze part,
A hova lelkem vágya hajt —
Az nincs sehol... tán megtalálom
A nagy, a végső állomáson.

Kún József.

MÁRIA ÉS GÁSPÁR.

Elbeszélés.

Írta: Ady Endre.

Májusnak egy szép, zajos vasárnapján, délután, sok orgona-virággal fölérőködött a harmadik emeletre Csontos Gáspár. Budapesten történt ez, a Csikágóban, talán az Elemér-utczában, de biztosan megtörtént. Csontos Gáspár megállott Mezei Mária előtt s kissé zavarodottan átnyújtotta neki az orgona-bokrétát. És még zavarodottabban beszélni akart, mondani valamit, a mi sikerült is majdnem:
— Mezei Mária, látod, mégis csak eljöttem, itt vagyok s ha akarod, itt maradok vagy elviszlek téged is magammal.
Ez a májusi délután, itt Budapesten, olyan furcsa nászt hozott össze akkor, hogy érdemes ezt elmondani.

*

Kezdődik, mint egy mese vagy egy pásztorjáték: megszerették valamikor egymást Mária és Gáspár. Meg se szerették jobban mondva, csak megkedvelték, a miként az a kis falukban szokásos. Ott a hol termő a föld, uralodik a rajta-taposók s nem tűri a nagy szenvedélyeket.

Gáspár és Mária falujában a Gáspárok és Mária élete egy idő óta csupa szomorú nyugtalanság. A Gáspárok kapálnak, aratnak, öszszel és télen, ha fagy nincs, árkolnak, ha akad árkoló munka. A Máriaék pedig, ha nem mennek férjhez, beszaladnak a vénülés elől a városokba. Városi cselédek lesznek a Máriaék-ból s követik őket, mint a lunatikuskok, a Gáspárok. Így öződnölnek a faluk emberei a városok irányába, üzötten, tudat nélkül, vakon. Hámm, egyet nyel a város s egy-egy Mária-t vagy Gáspár-t úgy lenyel, mintha sohase lettek volna.

Mert bomlik a falu s nincs áldás a városokon sem. Egészen messze Amerikáig eljut az, a kinek a nagyapja ki se mozdult faluja határától. Új és új boldogtalanságot tapasztal mindenütt s végül is megbán mindent az ember.

Csontos Gáspár legénykorában följött Budapestre, hogy itt megkeresse Mezei Mária-t, ki hírt szerint Budapesten cselédnek állott el. Sok lótas-futás után valahol Budapest szélén bekerült egy nagy téglagyárba. Itt az agyagos földet ásta a hét hat napján, vasárnaponként pedig gyámoltalanul, de elszántan nyakába vette a várost. Három-négy évig ilyen kőborlásoknál minden falusias szoknya, színes kendő beleállított a szívébe. Figyelve ödöngött az aszfalton, nyomokat... jeleket, üzeneteket keresett — Mária-tól.

— Kellett — dörmögte magában — itt és erre kellett járnia Mezei Mária-nak, él és itt él. Csak az a baj, hogy a kiket keresünk, azok másképp szabják az utcát, mint mi.
Az ásóval dolgozó embernek öregszik meg leg hamarabb a szája. Az árkoló vagy földás ember gödröt vág s a gödör furcsákat juttat az ember eszébe. Hogy ígyis-úgyis ez a sorunk, ezért élünk csak, gödröt ásunk és belefekszünk. Három-négy év után Csontos Gáspár már elfelejtette, hogy a nyomorúságon kívül más ok is esalta ide. Nehéz munka a földás s a derék végül úgy beletörik, hogy nem tud kiegyenesedni. Egy-egy talicskaleány, egy-egy pajkos asszony, a hol ágyat bérlünk, kerül olykor elénk. Különbön pedig olyan iramban vándorlunk, hogy húsz-harminc esztendő észre se vesszünk.

Egy nagy városban pedig leélhetünk egy életet úgy, hogy sohse látjuk azt, a ki benünket meg tudna váltani. Mária Gáspárt és Gáspár Mária-t, mivel ők faluban termettek, csak faluban találhatják meg. Mária élte a

A CSAJKÁS-KERÜLETBŐL. — A fiatalok a felső-kaboli piacotéren.

cseléd-életet s hogy sokak szemében tisztátalanul élt, nem ő volt az oka. Mikor mégis arra került a sor, hogy egy hivatalnok úr maga mellé vette takarítónőnek, kitartott ám ez úr mellett húsz esztendeig. Talán ma is ott volna, de a hivatalnok úr meghalt s ezután már Mária pláne tiszta személy lett, megőregedett. Mária tudta, hogy utána jött Csontos Gáspár s talán ő is nézegetett szerteszét egy évig, ha az utcákon járt. Azután nem ért rá a keresgélésre, bajlódott, takarított, főzött és vénült.

Sok-sok hihetetlen nagy idő után egyszerre kívánták meg a falut Mária és Gáspár. Két furcsa, kiöltözött, félig-városi ember nagyon megbámulták egymást otthon, a templomban. Hatvan esztendőt haladt túl Mezei Mária s hetvenhez közeledett Csontos Gáspár. Voltahépen mindegyik azon csodálkozott legjobban, hogy a másik él. A többi csak később jutott eszébe, a mikor beszélgettek. Mezei Mária elmondta, hogy Budapesten él s két szegény öreg kisasszony öreg cselédje. Csontos Gáspár sóhajtott, hogy nem bírja már az ást s mégis vissza kell mennie a téglagyárba. Elváltak, ez karácsonykor történt, már régen befogta őket a jármos Budapest, de félték. Most már tudták egymás lakását s ha negyven év után is, mégis csak gondolkozóba estek. Májusig nem néztek egymás felé s ez az a május, melyről szó esett legelől.

*

Mezei Mária vizes kancsóba tette az orgona-bokrétát s ezt választotta Csontos Gáspárnak: — Talán illetlenség volna, ha itt Budapesten állanának össze két ilyen vén ember. Gyűjtünk egy kis pénzt karácsonyig s ekkor menjünk haza, Gáspár, a falunkba.
Ezután megint nem látták egymást, de most már soha. Nyár közepén halálra vált Mezei Mária s megüzenete halála előtt Csontos Gáspárnak, hogy megmondta a dolgot. Elállott valahova szolgálatba s nem akarja, hogy Gáspár ráakadjon. Gáspárt nagyon elszomorította a Mária hirtelensége s jóval karácsony előtt begöthölte magát ő is a halálba. Előbb azonban nagyon keserű káromkodással nyilatkozott az asszony-népről, a kikért nem érdemes élni.

A CSAJKÁSOK.

A Duna-Tisza szögében, Bács-Bodrog vármegye déli részében terül el a volt «Csajkás-kerület» s annak 14 viruló községe. Egyfelől a szöke Tisza vize választja el Torontálmegyétől, másfelől meg a hompolygó Duna hajjai vonnak határt közte és a gyönyörű szerémségi hegyek, a kies és festői Fruska Góra között. E kies és szép síkságon nyugodtan tölti napjait a volt csajkás-kerület szorgalmas szerb

lakossága, mióta a határőrvidék polgárosítása után felváltotta a fegyvert az eke szarvával. E nyugodalmas, csaknem egyhangú életet nem rég különös izgatottság váltotta fel, a mely alapjában feldúlta a szorgalmas és békeszerető nép lelki világát. Pár héttel ezelőtt bejárta a világot a hír, hogy a csajkások fel-lázadtak, s hogy a lázadás elfojtására nagyobb-számú fegyveres erőt vezényelték ki. A hír ily alakjában kissé túlzottnak bizonyult, mert lázadásról nincsen szó, habár tagadhatatlan, hogy a különben békés lakosság hangulata kissé izgatott, a mi a mértékadó köröket praeventív intézkedések megtételére indította.

Az izgatottságnak megvan a maga oka. A csajkás-kerület lakossága, mióta a szerbek e hazában laktak, híres volt mint fegyverviselő, bátor katonai nép, mely a hazának és uralkodóháznak nem egy szolgálatot tett. E szolgálatok és katonai érdemek jutalmául. O Fel-sége koronás királyunk, az olasz hadjárata után, melyekben a csajkások különösen kitüntették magukat, a volt koronauradal-makból 40.000 hold földet ajándékozott «hű csajkásainak s azok jogutódainak, a haza és trón védelmében szerzett érdemeik jutalmazásá-ra». Ámde akkor e föld nem képviselt nagy értéket, mert ki volt téve a Duna és Tisza áradásainak, miért is az akkori kormány egy rétkelő bizottságot szervezett egy állandó miniszteri biztossal az élen, a mely bizottság a földeket, azok jóvedelméből kitűnő védgáttal látta el. Minél közelebb jutottak a védgátak a befőzéshez, annál jobban gyökeret vert a lakosságban a meggyőződés, hogy a beferezett munkálatok után e földeket fel fogják osztani közöttük, ama katonai összeírás alapján, a mely a határőrvidék polgárosítása alkalmával felvettették. Azonban a királyi bíróságok másképp döntöttek, s úgy ítélték, hogy e földek ne fejenként, a katonai összeírás alapján, hanem a 14 községre, mint erkölcsi testületekre, aránylagosan osztassanak fel. Ezen ítélet szerint a családakat fosztott meg amaz évtizedeken át táplált reményről, hogy megkapja ősei legcsémelesebb szolgálatainak jutalmát, egy-két hold föld alakjában, s ezzel különösen a mostani gazdasági válság alatt lendít szorongatott helyzetén. Ezekre ilyenmő reménye halomra dűlt s semmivé vált, a mit nem nyithat ama tudat, hogy az összesség, a közlakosság ily ítélet alapján valóságos jótéteményben részesül, habár egyesek annak előnyeit csak közvetve fogják élvezni. Innen a nagyfokú izgatottság és elégedetlenség, mely lappangva bár, de az egész lakosság között el van terjedve, s a melyet lelketlen izgatott folyton szítanak, ellenállásra sarkalva a népet. Az elégedetlenség főfésze a két Kabol község, a hol az ősrégi kovili szerb kolostor is fekszik. A mint képeinken látható, a fiatalok a

A VÉDŐTÁK.

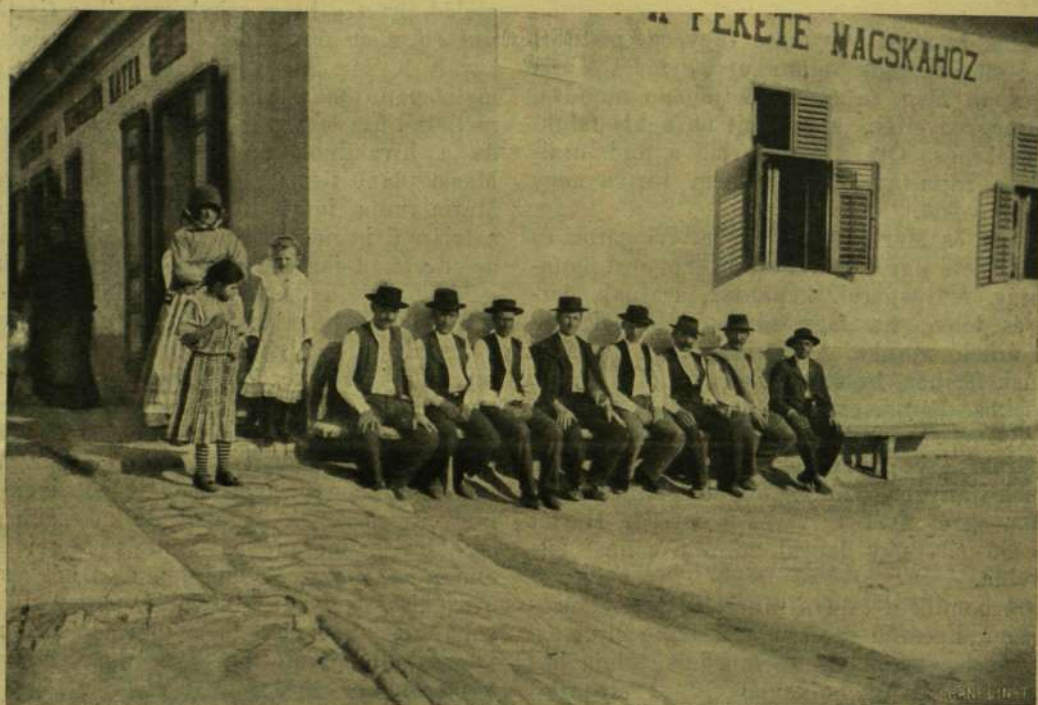
piacztéren mulat és tánczol; öt közvetlenül ez jobban érdekli, mint a rétosztás, de azért nincs közte egy lélek sem, a kinek már vérebe ne volna olva a rétgy iránti érdeklődés.

E hangulat, különösen a földnek a községre leendő felosztása előtt tette szükségessé az óvintézkedések megtételét. A közgazgatási hatóságok mindent elkövetnek a mozgalom leszerelésére, s bölcs és tapintatos intézkedéseik remélhetőleg vissza fogják állítani a reményeikben csalatkozott csajkások lelki nyugalomát, a mi már közérdekből is kívánatos volna.

V. Gy.

A PRÁGAI CSILLAGDA.

A prágai csillagvizsgáló-intézet egyike a legrégibbeknek egész Európában. Már 1578-ban kezdték építeni. A mai kupolát azonban csak 1751-ben emeltette Stepling József jezsuitarendi szerzetes. Természetes tehát, hogy miután ily hosszú ideje áll fenn az intézet, muzeuma is a legérdekesebb csillagászati eszközöket foglalja magában. Többek között az egyik csillagászati óra, melyet itt mutatnak, 1596-ból való, s asztronómikus beosztásokat mutat. Sokkal érdekesebbek azonban azok az eszközök,

LEGÉNYEK A KORCSMA ELŐTT.

mi délvonalunkon áthalad, hanem egy fél órával később, egész pontosan abban a pillanatban, a midőn a prágai csillagda meridiális vonalát érinti.

Ez a csillagda, minket magyarokat közelről érdekel annyiban is, mert igazgatója: Weinek László magyar származású, s itt született a fővárosban.

AUGUSZTUS 29.

Háromszáznyolcvankét évvel ezelőtt, Keresztelő Szent János fejvételének ünnepén, mely akkor szerdára esett, az Úr 1526-ik esztendejében, török időszámítás szerint pedig a 932-ik év Zil-kade havának 20-ik napján, a késő délutáni órákban a mohácsi sikon romba dőlt Magyarország régi nagysága és hatalma, elveszett önállósága s ettől fogva pusztulás, temérdek nyomorúság s idegenek által való kizsákmányoltatás jutott osztályrészéül.

Önző szűkkeblűség, vétkes könnyelműség, elbizakodottság s pártviszály okozta veszedelmünket. Így ítélték egykoriak s késő utódok egyaránt, így ítélünk ma is.

Van is benne valami. De azért nem ez a tulajdonképeni igazság. Bármilyen hibák és bűnök idézték is elő a mohácsi veszteséget: nem ez okozta Magyarország bukását. Elő volt az készítve attól a pillanattól fogva, a mikor török kézbe esett Konstantinápoly s

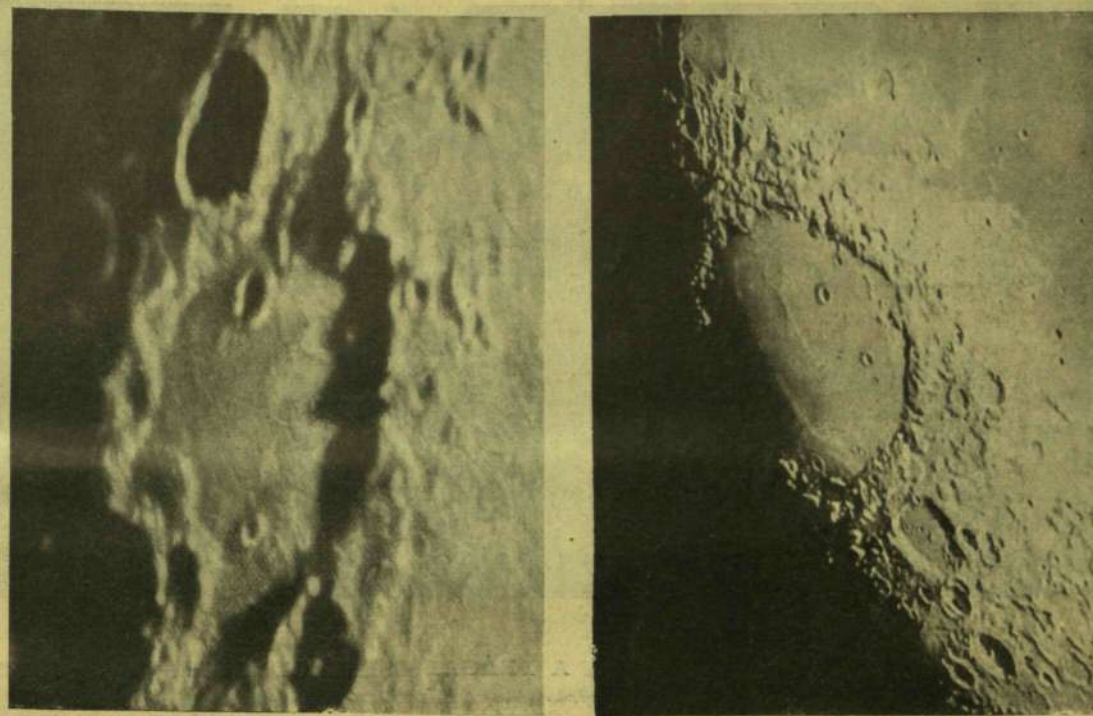
KATONASÁG A NÉPISKOLÁBAN, A ZAVARÓÁSOK ALKALMÁVAL.

A CSAJKÁS KERÜLETBŐL. — Balogh Rudolf felvétele.

meghódoltak vagy levertek a balkáni országok. Hetven évvel Mohács előtt már döngötte Magyarországot a Hódítónak nevezett II. Mohamed szultán s ha sikerül bevennie Nándorfehérvárat és tönkretennie Hunyadi János seregét, már akkor bekövetkezett volna, hogy meg sem áll a török Budáig s végrehajtja büszke tervét a Hódító, a mit csak kisunokája tudott megtenni, hogy lovát a budai királyi palotában eteti meg.

Akkor nem sikerült, a miben ép úgy része volt Hunyadi János és nálaál semmivel sem kisebb fia egyéni kiválóságának, mint annak a nem kevésbé fontos körülménynek, hogy akkor még sem Kis-Ázsia, sem a Balkán nem volt teljesen meghódítva. De csak feltartóztatni volt képes néhány évtizedre a két Hunyadi lángese a Magyarország feje fölött lebegő veszedelmet: elhárítani nem tudta. A mint végeztek a török szultánok Ázsiával és a Balkánnal s levertek és csirájában elfojtottak minden ellentállást: meg volt pecsételve Magyarország sorsa.

Még ha egyesült volna is Mohácsnál a 26—28 ezer főnyi királyi sereggel az a közel 60 ezer ember, kiket János vajda, meg Frangepán Kristóf vezetett: az esetleges fényes győzelem is olyan nagy vérvesztésébe került volna, melyet sokkal kevésbé érez meg és sokkal gyorsabban kihever a három vagy négyzerte nagyobb és hatalmasabb török, mint a magyar nemzet. Akárcsak Hunyadi János és Mátyás idejében, a folytonos diadal-

FÖLVÉTELEK A HOLDRÓL A PRÁGAI OBSZERVATORIUMBAN. — Weinek tanár felvételei.

pai népekkel ellentétben, kimeríthetlen tartalékot szolgáltatott újabb meg újabb félelmes seregek előállítására, holott a mi viszonyaink között még a legdicsőbb győzelmek esetében

résről is mind fenyegetőbb lett a veszedelem nemzeti önállóságunk ellen.

Azt is számba kell venni, hogy a külső jelenségei szerint zűllésszámba menő átalaku-

A CSILLAGDA MUZEUMÁBÓL.

A DÉLJEL.

mak sem tudják megmenteni Magyarországot egy örökös harcra kész és hódításra szervezkedett katonanemzet pusztító becsapásaitól, mely 10—15 milliónyi tömegével, az akkori euró-

is mulhatatlanul be kellett következnie a folytonos gyengülésnek és a nemzeti erő megfogyatkozásának.

Már pedig nem csak török, hanem német

lás, mely ép ez időtájtban indult meg Magyarországon, lényegében nem egyéb, mint azon nagy erkölcsi, vallásos, politikai, társadalmi és gazdasági forrongás, mely a XVI—XVII. század folyamán átjárta egész Európát és újjászülte, mert Európának megvolt hozzá a kellő ideje, hogy mindenféle erőszakos idegen elem zavaró beavatkozása nélkül mehetett át a benső forrongás szülte zűrzavaros helyzet veszedelmein. Egészen más volt a mi helyzetünk. Mi épen ezen nagy átalakulás alatt estünk bele a török hódítás útjába s ez volt veszedelmünk. Nagy tévedés van abban a felfogásban, mintha nálunk egészben véve zűllöttebbek lettek volna az állapotok, nagyobb lett volna az önzés és romlottabbak az erkölcsök, mint az akkori Európában, sőt a sokat emlegetett pártviszály, az egymásközi ellenségeskedés meg sem közelítette azt a hevességet és gyűlölködő vad-ságot, melyet Nyugat-Európa mutatott föl ezen idősak alatt.

De nyugaton megvívhatta véres harczeit a felvilágosodás utáni ellenállhatlan törekvés a középkori gondolkodásmóddal; büntetlenül belevegylhetett az emberi önzés és felhasználhatta a legmagasabb eszméket a leg-
aljasabb egyéni célokra; mindez nem tette kockára a nemzeti létet. Ott irhatták egymást pápisták és protestánsok s gyönyörködhetett egy enervált francia király mászhitű alattvalóinak ezerszámra, orv módon történt lemészárlásában a Szt.-Bertalan éji öldöklések alatt, mialatt Erdélyben minden európai népet megelőzve, törvénybe iktatják a vallásszabadságot. Németországban bátran növelhették ha-

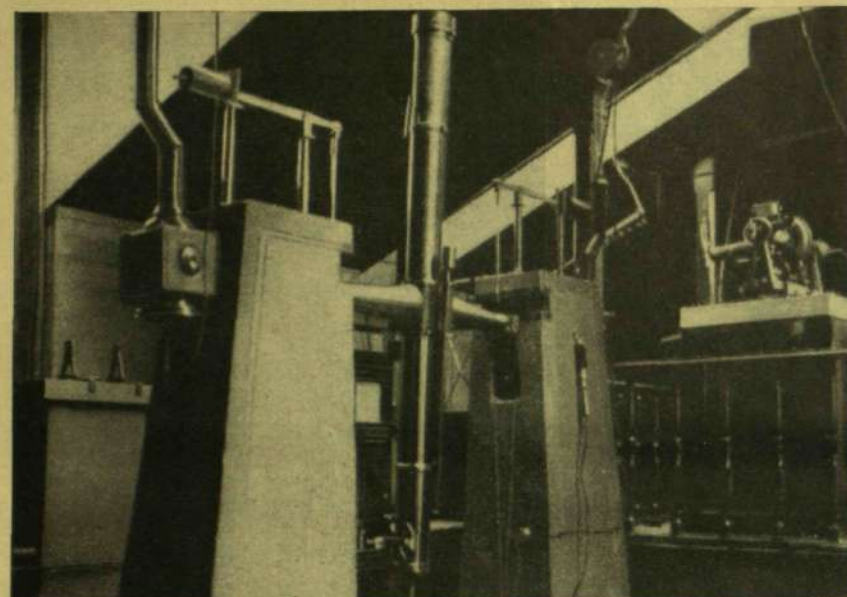

JELADÁS A DÉLI ÁGYULÓVÉSRE.

A TRAUTMANSDORF-FÉLE ÓRA 1596-BÓL.

A PRÁGAI CSILLAGDÁBÓL. — Szalatnay Benő felvételei.

AZ OBSZERVATORIUM.

A PRÁGAI CSILLAGDÁBÓL. — Szulnay Benő felvétele.

AZ ASTRONÓMIAI MÚZEUM.

talmukat az egyes tartományok fejedelmei a birodalom rovására s keresztül-kasul dúlhatták harmincz esztendőn keresztül az egész német földet. Engliában vigan fejeztethette le VIII. Henrik megunt feleségeit s küldhette máglyára a protestantizmus, leánya Mária pedig a katolicizmus nevében a legkiválóbb embereket. Önzés, erkölcsi romlottság, pártviszály, örült fanatizmus kitombolhatta magát veszély nélkül. Magyarország őrt állt a keleten s megvédte a nyugaton.

És ugyanezen időben a legádázabb küzdelmeket vívták őseink a törökkel s minél nagyobb erőfeszítésbe került, hogy föltartóztassák a délkeletre fenyegető veszedelmet, annál jobban elősegítették őket maguk a nyugati szomszédságban keletkező újabb veszedelem zavartalan kifejlődését. A mi ellentállásunk adta meg a németnek a lehetőséget, hogy kifejttesse s az ellenünk fordíthassa erejét.

Ez a világhelyzet, de nem a mohácsi vereség idézte elő Magyarország bukását. Magában a vereségben pedig annyira összekeveredtek fajunk erényei és hibái, hogy bajos volna megmondani, melyiknek volt benne nagyobb része? Könnyelműség vagy hősiesség volt-e attól a 26–28 ezer vitéztől, hogy minden áron megakart ütközni s felkoncolással fenyegette a király tanácsosait, kik a visszavonulás mellett voltak a török túlerőjének tudatában? Mert hiszen a nagy Hunyadi Jánosnak sem igen szokott nagyobb serege lenni, midőn sikra szállt a három-négyszerte erősebb török sereggel. Legfényesebb diadalainál is bátran el lehet mondani róla is, a mit a költő írt Tomoriról, hogy «erején fölül mert». Tomorinak nem volt egyéb hibája, mint hogy nem rendelkezett Hunyadi János katonái lángszével; egyébként pedig a mohácsi csatában részt vett Kemálpasazáde szavai szerint a törökök előtt is rettentetlen bátorságáról volt híres.

A török időszámítás 932-ik évében, mely 1525 október 18-ikán kezdődött, «e szerencsés esztendő első felében — írja az említett Kemálpasazáde — fölemelte a világhódító szultán a fényes hadjárat zászlaját, hogy hatalmas karjával kitépje a gonosz hitetlenség erős gyökerű fáját az iszlám rózsafüvetének mellékéről. Gyors követek mentek a török birodalom minden részébe, hogy készítsék elő csapataikat a bégek, szereljék fel minden fegyverrel s legyenek készek az indulásra. Mert elhatározta a győzhetlen szultán, hogy szembeszállva a szerencsétlen *Engürusz* gonosz királyával, az átkozott *Loossal*, megküzd a régi gyűlölt ellenséggel.

Magyarország Mátyás alatti hatalmának már csak a látszata volt meg, de ez is elég volt arra, hogy a magyar királyt egyik leghatalmasabb uralkodónak tekintsék a törökök «a feslett életű gyaurok trónon ülő fejedelmei között», ki úgy katonáinak számánál, mint hadi felszerelésének mennyiségénél fogva a legelső közt foglalt helyet. Egész komolyan hitték, hogy Engürusz királyja és úgy parancsolt Csehország, Ausztria, Leh és Rusz (Lengyelország) vezéreinek, «bánsáinak» és «khánjainak», a hogy a szultán Anatólia és Rumélia beglerbégeinek, Arábia emirjeinek stb. s meg voltak győződve arról, hogy Mohácsnál legalább is százötvenezer ember szállt velük szembe: maga Szulejmán azt mondja naplójában, hogy körülbelül négyezer lovas és ötvenezer gyalog «költözött pokolra a gyaurok közül», mintegy kétezeret pedig élve fogtak el, a mi kétszer akkorának tünteti föl a magyar sereget, mint a mennyi volt a valószínűségben.

1525 vége felé érkeztek az első hírek a törökök nagy készülődéseiről. Alsó Magyarország kapitánya Tomori Pál volt, a nemrég barátból kinevezett kalocsai érsek, kit közönségesen csak *cséri basának*, a törökök pedig *papasznak*, *papnak*, és *barátának*, barátának hívták.

Már előbb is tudatta az udvarral levélben s követekkel a török mozgalmakról kapott híreket, midőn pedig bizonyos lett, hogy Magyarországot akarják megtámadni a törökök, könnyű kocsi alá s március 20-án Visegrádra utazott, hol akkor Lajos tartózkodott s előadta, hogy a zsold hiánya miatt nem képes napról-napra leolvadó csapataival megakadályozni a törökök előnyomulását, holott, ha gyorsan megtörténik minden intézkedés, Begrádnál, ha nehezen is, de fel lehet tartóztatni a Száván való átkelésben.

Lajos Szent György napra országgyűlést hirdetett, július első napjaira pedig Tolnára fegyveres gyűlékezésre szólította fel az összes egyházi és világi rendeket s az egész nemesiséget, egyúttal a szomszédoktól, elsősorban cseh, morva és sziléziai alattvalóitól, aztán a római pápától, nagybátyjától a lengyel királytól, sógorától Ferdinánd osztrák hercegtől sürgősen kért segítyt. Bizony, nagyon vékonyan jött a segély; még legtöbbet tett a római pápa, ki az egyházi kincsek beolvasztását is megengedte, a miért eleget is zúgolódik ezen idők egyik írója, Szerémi György, II. Lajos és utóbb János király udvari káplánja, az alsó papság véleményének adva kifejezést akkor, a mikor azt mondja, hogy még a szultánt is megbotránkoztatta az egyházak kifosztása.

A Szerémségben az erős Pétervárad három hétig feltartóztatta a törököket, de a gyenge őrség tovább már nem tudott ellentállni az egész török hadseregnek s július 27-én korán reggel, mikor két felrobbant akna lerombolta a vár eddig épen maradt részeit is, hirtelen minden felől rohamot intéztek a törökök, behatoltak a várba s könnyű szerrel hatalmukba kerítették. «Néhány derék hitetlen azonban — jegyzi meg Szulejmán naplója — a vár porkolábjával Ahmed tornyába vette magát», délig harcoltak s midőn végre megadták magukat, kitünt, hogy összesen 30 főből álltak.

Augusztus 14-én ért a török sereg Eszék alá, hol a Dráván hidat vertek s augusztus 21-, 22- és 23-án egymásután keltek át a ruméliai csapatok, a janicsárok, a szultán s végül az anatóliai sereg. Egy nehezen járható,

szűkkeblűség és végtelen önzése miatt, kikkel alkalma volt az udvarnál e végzetterhes napok alatt érintkezni. Különösen sokat panaszkodott Szalkai Lászlóra, a varga fiából lett esztergomi érsekre, kit nyíltan vádolt azzal, hogy nem az ország javára, hanem pusztán a saját önző céljai kielégítésére használta fel nagy hatalmát, a miért az egész ország gyűlöletét vont magára. S az alsó papság, kik közé tartozott, a királyi káplán, az emlékiró Szerémi is, ép úgy elítélte a «lator vargát», mint a világismerő, művelt pápai követ. Nagy szerencsétlenség volt, hogy csak ez a «varga érsek» volt állandóan e napok alatt Lajos mellett, ő látta el tanácsosai s képzelhetjük, milyenek lehettek azok, ha az udvari pletyka szerint azzal henczegett Lajosnak, hogy iskolamester korában a béresektől szokott szeretőt szerezni s tizenketten sem tudtak neki ellentállni, ha kard volt a kezében; «ilyen vitéz vagyok én, uram király» — mondotta. Nem csoda, ha 20 évvel később felsőhajt György mester, hogy úgy vitték harczba védtelenül és készületlenül az ifjú királyt, mint juhát a mészárszékre.

932 Redseb hava 11-én, vagyis 1526 április 23-án, hétfőn indult meg a szultán Konstantinápolyból a mohácsi csata egyik szemtanúja, Lutfi pasa szerint 200 ezer lovassal és 500 ágyúval. Junius 30-án ért Belgrádra, hol már előbb vaslanczokkal összekötött hajókból hidat veretett Bali, a szendrői szandság bég. Itt a szultán hadi szemlét tartott s aztán átkeltek a szerémi szigetre, a hogy azon időben nevezték a Duna-Száva-Dráva között, mely — mint Szerémi György mondja, akkor még virágzott, a hány város volt a Duna két partján, Zalánkementől Budáig, mindannyi népes volt.

Egymásután foglalták el a törökök a szerémségi várakat s hódoltatták meg a lakókat, de Szerémi szerint tartózkodtak a falvak feladásától. Egyáltalában szigorú fegyelmet tartottak az egész úton s kérihetetlenül büntették, a kik kárt tettek a föld népének. Szulejmán naplója több helyen említi az olyan katonák lefejeztetését, kik vetésre eresztették lovaikat.

A Szerémségben az erős Pétervárad három hétig feltartóztatta a törököket, de a gyenge őrség tovább már nem tudott ellentállni az egész török hadseregnek s július 27-én korán reggel, mikor két felrobbant akna lerombolta a vár eddig épen maradt részeit is, hirtelen minden felől rohamot intéztek a törökök, behatoltak a várba s könnyű szerrel hatalmukba kerítették. «Néhány derék hitetlen azonban — jegyzi meg Szulejmán naplója — a vár porkolábjával Ahmed tornyába vette magát», délig harcoltak s midőn végre megadták magukat, kitünt, hogy összesen 30 főből álltak.

Augusztus 14-én ért a török sereg Eszék alá, hol a Dráván hidat vertek s augusztus 21-, 22- és 23-án egymásután keltek át a ruméliai csapatok, a janicsárok, a szultán s végül az anatóliai sereg. Egy nehezen járható,

nagy terjedelmű moesár volt most a törökök előtt, annyira ingoványos, hogy sem embert, sem lovat nem bírt meg s mint egyik szemtanú, Lutfi pasa írja, csak nagy fáradsággal tudtak átkelni rajta. Négy nap tartott az átkelés s utána, augusztus 28-án egy napi pihenőt kellett tartani. Tomori itt akarta megtámadni a törököket, katonái nem is akartak egyesülni a királyi sereggel, de a Lajos jelenlétében tartott haditanács a mohácsi sikot választotta ki a harc színhelyéül. Pedig, mint Kemálpasazáde mondja, «ha a nyomorult király a vele levő kutyákkal e moesár szélére jött volna s ott ágyúkkal tüzel a támadó ellenségre: akkor megakadályozza, hogy a hit harcosai a szent harc vadaskertjébe menjenek. De beteljesedett végezte; lelki szemei elhomályosodtak s nem látta a helyes módot, a mely szerint kellett volna cselekednie.»

Augusztus 28-án reggel, Szulejmán naplója szerint mindenfelé kihirdették a török táborban: «ma pihenés, de holnap csata lesz! Vigyázzatok és készüljétek! Kora reggel, a mint megfújják a trombitákat, teljes fegyverzetben legyetek!»

Másnap, a reggeli ima idején az egész török hadsereg lóra ült s megindult a magyar tábor felé. Lassan-lassan, majd megállva, majd menetelve még délután két óra előtt érkezett a mohácsi mezőre. «Ember és állat fáradt volt» — mondja Szulejmán, de mikor épen azt határozták, hogy reggel kezdődjék a harc: «a délutáni ima idején (négy óra tájban) egyszerre megmozdultak az alávaló hitetlenek s felénk jöttek.» Vészelt fekete felhőkhez hasonlóan közeledett a pogány sereg élén a papaszszal — írja Pecsévi Ibrahim. Ez az istentelen kutya néhány ezred magával oly eszevesztetten rohant előre, mint meglőtt vadkan; nem ismert gátat útjában s egyenesen a fővezér (Ibrahim) táborának, a ruméliai csapatoknak első csatlánczába ütdődött, mely sűrű gölyösesóval fogadta; emberek és lovak rakásra dőltek, de nem törődtek vele, hanem elrohanva a 150 ágyú mellett, betörték a török sereg által nyitott résbe. Ez volt vesztük. Egymás után lekasabolták őket. Elestett Tomori is, «a gonoszok legravaszabbja és legderékabbja.» «Olyan volt ez, mint a kemény vas: mennél több csapást kapott, annál keményebb lett» — mondák róla a törökök.

Lajos király hősiességét is kiemelik, ki Dsclázáde Musztafa szerint egyenesen a szultánt támadta meg. «Mint egy második Sziavus rohant a csata félelmes tüzebe — mondta róla az említett Kemálpasazáde — s míg vitéz bégjeinek és derék vezéreinek egy része elesett, más része pedig fogságba került, ő megállta helyét a csataterén!» Csak akkor menekült, midőn két helyen sebet kapott, a mit egy másik egykorú török író, Ferdi is említi. Így érthető meg, hogy ellankadva a vérvesztéstől, lebukott lováról, mikor át akarta ugratni a záportól hirtelen megáradt Csele patakot s belefuladt.

Alkotnyatkor már nem volt ellenség a csataterén — mondja Pecsévi. A sötétben azonban nem vették észre a törökök s folyton tartottak egy újabb támadástól. A szultán csaknem éjjeligi lóháton maradt, a katonák pedig egész reggelig kezükben tartották lovuk kantárszárát és senki nem pihenhetett le.

Óda veszett Magyarország színe-java: a király, Tomori és vezértársa, Zápolyai György, hőies halált halt a sokat szidalmazott esztergomi érsek s vele öt püspök, továbbá az ország bárói közül 26-an, 500 más előkelőbb nemes és a magyar sereg legnagyobb része. Midőn vasárnap, szeptember 3-án össze szedte a szultán az elesetteket, mint naplójában olvassuk, 20 ezer gyalogost és négyezer páncélos magyart temetett el.

Nagy Géza.

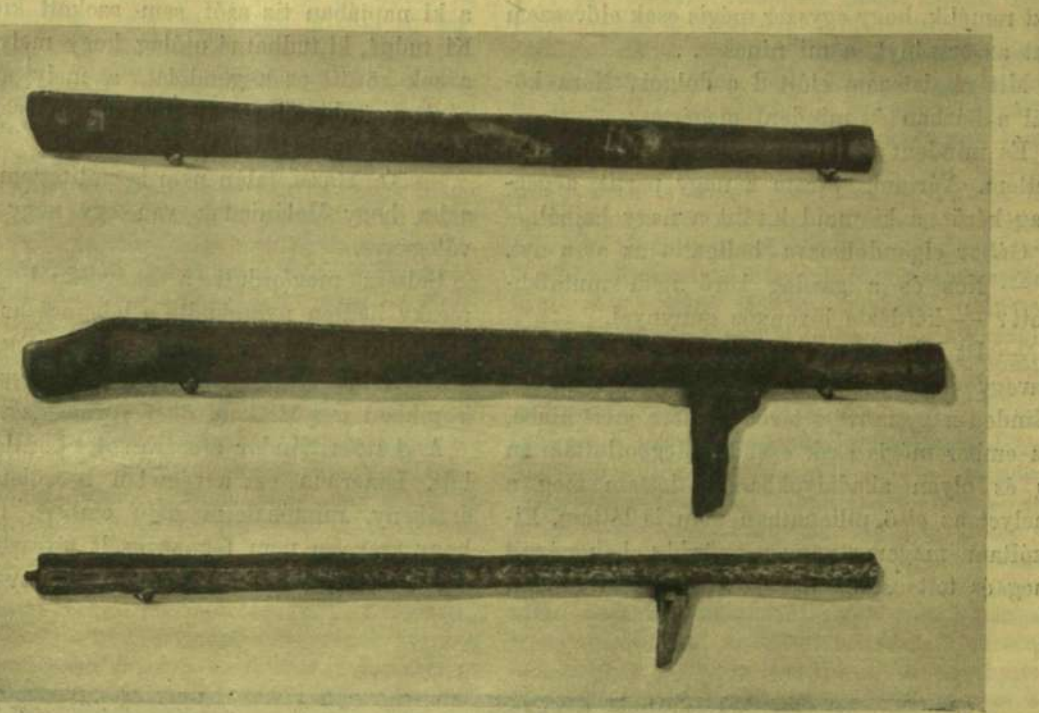
A BÜVÖS ERSZÉNY.

REGÉNY. (Folytatás.)

Irta KRÚDY GYULA.

Zathureczky legintett a kezével:

— Tudnak azok mindent! Most pedig sietek a sürgőnyhivatamba, hogy Miskával és Palival tudassam az örömhírt, hogy választásod reájuk

A MOHÁCSI CSATATÉRRŐL VALÓ ÁGYUK A NEMZETI MUZEUMBAN.

esett. Most már csak ketten küzdenek a pálmáért. Hej, Zsuzsi, Zsuzsi, miért kell nekem kimaradni ebből a gyönyörű versenyből?

— Hagyj békét, vén bolond. Mire való volna neked az asszony?

Zathureczky elgondolkozott:

— Hogy várjon valaki otthon éjszaka, a míg reggel hazajövök.

Most már beletaláltam magam a hecc-be. Ha már komédia ez az élet, legyen minél kutyább a komédia. Na meg ösztönint megvallva, az egyik, a szöke tetszett is egy kicsit úgy fotográfiáról. Hiszen még nem voltam öregasszony, bizvást remélhettem, hogy férjhez is mehetek, megtetszvének valakinek.

Hát csak jön egyszer Zathureczky a kéréssel. Hozta őket karonfogva, én meg uzonnát készítettem. Nem mondom sokat, Miska lehetett úgy hetven esztendő körül, míg Pál egy évvel fiatalabb volt. Beállt Zathureczky a két rettentő emberrel és ugyancsak vagdos felém a szemével már messziről, mintha azt kérdezte volna:

— No, hogy tetszenek?

Én visszafogtam a nevetésem és lesegítettem Miskáról a zsinóros mentét, hiába tiltakozott az öreg. Abban a mentében mehetett először is háztűznézőbe, — vagy ötven esztendő előtt. Palinak fekete legórkája, a melyről messziről látszott, hogy kölesön van kérve a kitűnő alkalomra. Leültünk az uzonnához, Zathureczky pedig csak vagdos felém a szemével, hogy áruljam már el, tetszenek-e a legények.

A legények közben udvarolni kezdtek jobbról-balról, amolyan régi-módias, szelidkés udvarlással. De annál jobban dolgoztak az asztal alatt a csizmák. Mind a kettő az én lábamba akart taposni, segített nekik Zathureczky is, mert nem tudta az asztal felett, hogy a kérék tudják-e mozgatni a lábukat, hát ki akart tenni ő helyettük, a nevükben.

Uzsonna végén a verandára küldtem pipázni az urakat, én pedig az asztalt rakosgattam. Egyszer csak mellém sompolyog Zathureczky: — Nos? Beszélj, Zsuzsi? Egünk a kíváncsiságtól. Mennyei boldogságot jelent a nyilatkozatod.

Én lesütöttem a szemem és így feleltem: — Hát tudod Gazsi, fotográfián egy kissé mások voltak az atyádfiai...

— Persze, tavalyi képek, — vágott közbe a gazember, pedig legalább harmincz év előtt készültek a képek. — Hát melyik?

— Mind a kettő, — feleltem nyugodtan.

Zathureczky meghökkent. Én pedig folytattam:

— Igen, mind a kettő rettenetesen tetszik nekem. Szép, derék férfiak. Majd gondolkozom még rajtuk...

Később hallottam, hogy azon estén Miska és Pali szörnyen összevesztek egymással féltékeny haragjukban. Csaknem párba lett a dologból...

— Hát úgy történt, Gáborkám, lassan, észrevétlenül, hogy az egész világ tudomásul vette, hogy én tulajdonképpen nagyon gazdag asszony vagyok és csak titkolom a vagyonot.

Ismered az emberek kapzsiságát?

A kapzsiság a legerősebb emberi szenvedély, így tanultam én ezt megismerni az utolsó esztendőim alatt.

Az öreg Bunkó, a nyugalmazott uzsorás kezdte meg a dolgot. Az öreg a kedvemért visszavért a penzióból s egy napon felkeresett, hogy vajjon nem volna-e szükségem pénzre.

Visszaütöttem az azsorást és másnap a polgármester a piacon kezét csókolt nekem.

Kisvárosban vagyok, a lépcsők elseje mégis a polgármester. Hiába tudja minden gyerek a városban, hogy Henes uram minden nap verekedik a feleségével, mert a tekintetes asszony nem ok nélkül féltékeny; hiába tudja mindenki, hogy Szaniszló úr fiatal korában a Sobri bandájában volt közreműködő, — azért mégis csak ő a polgármester. Kezet csókolt és felajánlotta a leányom számára az orsolyaszüzeknél a városalapítványi helyet. Már ekkor tudtam, hogy mit felelek:

— Majd gondolkozom a dolgon, kedves polgármester úr.

— Engedje remélnem, hogy nem utasítja vissza ezt a kis szíveséget, a melylyel városunk a híres Viczky emlékének hódol, — aláztoskodott a polgármester és leányomat így nevelhettem költségmentesen.

— Tehát a híres Viczky! Az a híres Viczky, a ki még élt, vele senki sem törődött, de miután meghalt, magasztalni kezdték, — mert azt hitték, nálam van az erszénye.

Kereskedők jöttek, a kik felajánlották portékáikat, Kubacska egyszer erőszakkal vonszolt be a boltjába, hogy válasszak kínesei közül és a házam hangos, népes lett látogatóktól, vendégektől...

Gáborkám, én svindliztem. Svindliztem esztendőken keresztül. Hitelből élünk, de min-

denki szívesen hitelez, mert az ostoba emberek azt remélik, hogy egyszer mégis csak előveszem azt az erszényt, a mi nincs...

Mit részletezem előtte a dolgot? Nézz körül a házban és mindent megértesz.

És mindent a lányom boldogsága érdekében tettem. Vártam, várom a nagy partit, a gazdag kérést, a ki majd kiránt a nagy bajból.

Gábor elgondolkozva hallgatta az asszonyt.

— Nos és a gazdag kérést nem mutatkozott? — kérdezte bizonyos gúnynyal.

— Itt hibáztam el a dolgot, — kiáltott fel özvegy Vicskyné szinte kétségbeesetten. — Minden nagy művész téved egyszer, mert hiába, az ember mégis csak esendő. Megbotlottam én is és olyan akadályokban botlottam meg, a melyet az első pillanatban nem is láttam. Elszóltam magam, vagy az ördög babonázott meg és tett ostoba fecsegővé, — nem tudom.

relemlre gerjelt a hallgatag, komoly férfi iránt, a ki napjában tíz szót sem szokott kiejteni? Ki tudná, ki tudhatná utólag, hogy melyik volt a sok között ez a gondolat, a mely származását az ördögtől vette? Így szóltam csendesen Zathureczkyhez:

— Te, Gázi, talán nem is említettem neked soha, hogy Melánienak van egy nagyon régi vőlegénye.

Soltész megfordult a zongoránál, Zathureczky ijedten nyomkodta a lábamat az asztal alatt... De én már benne voltam:

— A kis Vicsky Gábor, a kivel gyermekkorukban jegyeztük el őket egymásnak.

A Soltész Sándor arcára sötét borulat szállott. Ismertem ezt a végtelen becsületességű, érzékeny, mimozatérmetű embert, tudtam, hogy szavaim nem fognak célzt tévesztetni. Az egész társaság tudta a Soltész és leányom kö-

hében... Suhint a botjával a levegőben... Most megfordul és jön visszafelé. Komor, elkeseredett lépésekkel tapossa a sarat a tőutczában, a szél rázogtatja Klincsók eszmadia ezimerét a sarkon... Már itt van az ablakok alatt és meghallja a cigányokat, a kikért Zathureczky az ő eltávoztása után küldött. Itt áll az ablak alatt és elkeseredve nézi a leeresztett függönyöket... Most, most kell megjönni annak a gondolatnak, a melyet én hipnotizálok neki. Most kell azt gondolnia, hogy: eh, hisz többet ér az anyja, mint a lánya!... Már jönni kell neki, be a kapun és mosolygó, vidám arccal lépni a fehér ajtókon át a szobába. Már itt kellene neki ülni mellettem és a kezemet megfogni... És Soltész még mindig nem mozdul, áll egy helyben az ablak alatt s én hiába szedem össze minden lelki erőmet, hogy beszólítsam, ma-

A MOHÁCSI CSATA KÉPE. — XVI. századi török miniature után.

Nagy társaság volt házamnál és arról beszélgettünk, hogy ki lesz az a szerencsés, a ki Melánie kezét elnyerendi. Nevek röpködtek a levegőben, — Zathureczky hercegi koronáról ábrándozott... És akkoriban kezdett a dús-gazdag Soltész Sándor a házunkhoz járni. Észrevettem, hogy már eltölte magát a házasságra és csupán azon habozott, hogy kit vegyen el, engem, vagy a lányom? És akkor azon az estén történt... Soltész a zongora mellett állott és a Melánie játékát hallgatta, én nekem pedig azt súgta valami, hogy csupán órák választanak el a nevezetes pillanattól, a midőn Soltész, a nábob, megkéri a leányom kezét. — És ekkor bolondított meg az ördög... Én akartam-e a Soltész felesége lenni, mert azt hittem magamban, hogy az én gyakorlott kezem könnyebben elsímithatja majd a bűvös erszény kérdését, ha a nábob felesége leszek? Vagy az is meglehet, vén bolond szívem sze-

zötti viszonyt, azért senki se csudálkozott valami nagyon, a mikor egy negyedóra mulva Soltész elborult arccal ajánlotta magát. A mint eltávozt, Zathureczky felkapta a poharat és áradozva éltette a frigyét:

— Helyes, így helyes. Vicsky-lány Vicsky-füé legyen. Úgy mind a ketten megtalálják és megtartják azt, a mit akarnak: a boldogságot!...

A bűvös erszényt, akarta mondani Zathureczky — mindenki tudta, — és a poharak összecsendültek és a cigány tuszt húzott a folyosón.

Így tartottuk meg a te eljegyzésedet Gábor, távollétedben, a nélkül, hogy te tudtál volna róla.

A pohárcsengés, zeneszó közepette kísértem gondolatban Soltészt a sötét utcákra... Szinte láttam az arcát az olajmécsek fényében. Most megáll és fogával ajkát harapdálja dü-

gamhoz hívjam. A láthatatlan lelki telegráf-drótok felmondták volna a szolgálatot... Most azt üzenem neki, innen a szalonból, hogy szeretem őt, hogy boldogtalanul, reménytelenül szeretem, csak egy szót kell szólnia és én karjaiba omlok. Jöjjön tehát.

És ebben a pillanatban csupán csak annyit tudok, látok már a falakon keresztül, hogy valami nagy, végzetes szerencsétlenség készül odakünn az utcán, az ablakaim alatt. Valami rettenetes dolog, a mi borzalommal tölt el...

— Lőttek! — sikoltok fel. — Hallották, lőttek!...

A cigánymuzsikán, zongoraszón át senki sem hallotta a tompa dörrenést, a mit én világosan éreztem. Felrántottam az ablakot és mindnyájan oda tódultunk. A homályban egy fekvő emberi testet láttunk az akácfa alatt. Én tudtam, hogy az Soltész Sándor...

(Folytatása következik.)

A HÉTRŐL.

Figyelemtelenség. A közlekedési vállalatok statisztikája szerint a múlt héten csak negyvennyolc óra alatt százhatvanezer ember érkezett Budapestre, Szent István napjára. Augusztus utolsó harmadának a hajlatán tehát nem lehetett okunk idegen-forgalom hiányáról panaszkodni. Annyi vendége volt a magyar metropolinak, a mennyi lakója nincsen például Szerbia és Bulgária fővárosainak együttvéve. A hagyományos felzónulás napjaiból talán érdemes leszögezni két jelenséget. Az egyik jelenség örvendés és alkalmas arra, hogy akár büszké is legyünk rája. Csaknem egy ötöd-millió ember érkezett Szent István napjára vendégnek Budapestre és ez a rengeteg ember mind talált itt ágyat, födelet, eszét, a nélkül, hogy különös vagy rendkívüli intézkedésekre lett volna szükség. Szépen elfért a főváros életének medrében, mindössze csak megduzzasztotta egy kicsit az árját — és nem az árát. Ez a tapasztalat nyilvánvaló bizonyossága annak, hogy Budapest igen nagy város, mert ilyen szolgáltatóképessége csak a legnagyobb városoknak van. Az a sejtésünk támad, hogy a mi normális idegenforgalmunk se lehet olyan csekély, mint a milyennek csúfolni szoktuk, ha a város életének berendezése elég méretes egy ekkora vendég-tömeg kényelmes befogására és ellátására. — A másik dolog, a mit ez alkalommal szónak kívánunk tenni, már nem ilyen örvendés és nem is alkalmas arra, hogy büszké legyünk rája. Liheg a vágyunk az idegenforgalomért. Szikrázó szemmel nézzük a világhírű hadat, a mely örökös menetben vonul végig más „szerencsésebb” városokon és ha akad egy nemes külföldi, a ki a látogatásával kegyeskedik megtisztelni Budapestet, a lelkünk terítjük elébe. Pezsgőben fürösztjük és diszeldadásokat rendezünk a tiszteletére, csak hogy meg legyen velünk elégedve. Már most ime, megjelenik ebben a vendég-sóvárgó városban vagy kétszáz ezer ember. Hűségesen minden esztendőben. Nem közömbös világjáró, a ki egy pár henye napját üti agyon Budapest megnézésével, hanem olyan ember, a ki egy féleleten át készül rá, hogy megnézzék a hazája fővárosát és az élete másik felének ez marad leghatalmasabb, legszebb emléke. Derék, meghatót szívű falusi magyarok, a kik soha se láttak ennél szebbet és nem is kívánnak látni soha. A kiknek a szíve büszkeséggel telik meg látván e város pompájának, a melynek az árában — az ő garasai is bent vannak. Hát ezekért történik-e valami? Ezeknek a tiszteletére, a gyönyörködtetésére előáll-e valamivel ez a vendég-szerető város? Kapták-e tőle a legcsekélyebb figyelmet is viszonzásul azért a szeretetért, azért a vonzódásért, a mely ide hozta őket hozzánk? Semmit a világon. Még csak egy veterán banda se szólal meg a tiszteletükre. Helyes-e ez? Méltányos-e ez? Való-e az, hogy ezt a pár száz ezer magyar embert, ezt a kegyelet, lelkes népet itt senki más ne méltassa figyelemre, csak — az élclapok, a melyek kifizürozzák őket, mert nem tudják, hogy merre van a Stefánia-út?

Louis de Fontenay, Caillaux úr, a világ legpénzesebb nemzetének finanszminisztere néhány szép napot töltött Budapesten és mint ismételtén kijelentette, igen kellemes emlékekkel távozott el tőlünk. A nélkül, hogy szerénytelenek lennénk, ezt bátran el is bihetjük neki, hiszen Budapest nem kellemetlen város és Caillaux úr itt tartózkodásának kellemessé tételéről a magyar társadalmi- és közélet legkiválóbb emberei gondoskodtak. A francia pénzügyminiszter budapesti mulatását valószínűleg az se rontotta meg nagyon, hogy a kik meginterwiewolták, kissé túlságos érdeklődést mutattak a francia tőke óhajtatód „beözönlése” iránt. Akkor érdeklődést, hogy a francia pénzügyminiszter jónak látta ismételtén hangsúlyozni a látogatása turista-karakterét. Lehet, hogy az érdeklődésnek ez a gazdasági része kissé valóban túltengett, de nem gondolnók se azt, hogy Caillaux urat ez valami nagyon bántotta volna, se azt, hogy e miatt jobban kellene röstelkednünk a kelletténél. Nekünk bizony érdekünkben állana, ha a francia tőkések figyelmé ráterelődnék Magyar-

ország kiaknázatlan kincseire, és ha ebből az óhajtatásunkból nem csinálnak titkot, ez legfőképpen — túlságos ösztinteség, talán naivság, de semmi esetre se főbenjáró bűn. Lett-e ebben az irányban is valami eredménye és ha lett, mi lett a francia pénzügyminiszter látogatásának, ennek a fejtegetése nem erre a helyre való. Bizonyos azonban az, hogy maga a látogatás egy kellemes, egy jószándékú aktus volt, alkalmas arra, hogy esetleg hasznára váljék az országnak. Tehát a gondolat és törekvés, a mely a látogatást előkészítette, a mi részünkről mindenesetre tisztelni és megköszönni való. Örvendünk, hogy a gondolat atyját ismerjük, tehát ezt az erkölcsi adósságunkat hálásan leróhatjuk neki. A Caillaux miniszter budapesti látogatásának ideje és érdeme Louis de Fontenay vicomte úr, Franciaország budapesti főkonzuljára. A vicomte úr már eddig is bebizonyította, hogy kitűnően tudja teljesíteni a diplomata legnagyobb, legszebb és legmodernebb földadatát: minél több és mélyebb szimpátiát szerezni a nemzetének. Úgy vesszük észre, hogy a nemes vicomte sikerének forrása a legnemesebb forrás: az ő igaz rokonszerve a mi nemzetünkhöz. Bizonyára ez a szeretet adta meg neki a kulesot a mi szeretetünk oly teljes megnyeréséhez. Száz tanú mondja, hogy a francia főkonzul valóságos boldog volt, hogy miniszterének megmutathatta Budapestet. Akár lesz gazdasági eredménye is Caillaux miniszter budapesti mulatásának, akár nem lesz, Fontenay vicomte mindenesetre kiérdemelte tőlünk, hogy hozzánk való érzésének ezt a bizonyosságát a lelkünkbe írjuk és megőrizzük.

SZERET? NEM SZERET? — Linc Lajos rajza.

szülőházába szinte minden ápolás nélkül is csodálatos erővel él, kiirhatatlanul a magyar szívekben. Hogy csak a tömegesebb példákat említsük: ki tudná elfelejteni a Washington-szobrot hozó magyarok hazazarándoklását? A romániai magyarok se most először dokumentálják régi hazájukhoz való ragaszkodásukat. Mikor Rákóczi Ferenc és bujdosó társainak hamvait hoztuk haza, — hatalmas seregben jelentek meg Orsován, hogy a fejedelem koporsóját hazai földön virággal borítsák. — A nyáron, egy osztrák városkában megismerkedtem egy magyar származású orvossal. Itthon rosszul folyt a sora. Ezelőtt huszonnégy évvel, harmincz esztendő korában kiándorolt Ausztriába, a hol kitűnő dolga lett. De feleséget hazulról vitt magának, a gyermekei jól beszélnek magyarul és — most jön haza az egész család.

— Már nem bírom tovább, mondta a dereasodó fejű doktor. Azért gyűjtöttem évtizedeken, hogy vehessek magamnak egy darab földet — otthon. Úgy érzem, tíz esztendővel tovább fogok élni abban a biztos tudatban, hogy magyar földbe temetnek.

Ki tudja a magyar lélek ilyen összetétele mellett megmagyarázni e seregszám eloláhosodott és eltöresztelt magyar falvak szomorú rébuszát? Vagy csakugyan idegenbe kell nekünk mennünk, hogy megtanuljunk — magyarnak lenni?

A magyar nyelv. Zmejánovics Gábor versei püspök hasztalan kapta meg a többséget a karlóczai kongresszuson, — nem lett belőle egyházának patriarkája. A választást nem erősítette meg a király, egyszerűen azért, mert a versei görög kerületi püspök, a ki tudvaleg tagja a törvényhozás főrendiházának is, egyáltalában nem tartotta érdemesnek, hogy egy árva szót is megtanuljon magyarul. Belőlülven a magyar király hozzájárulásával a legdusabb, szinte fejedelmi javadalmaszú főpapi székek egyikebe Magyarországon, talán még ezt az egy szót se tudta volna mondani annak az országnak a nyelvén, a melynek sok ezer holdja neki termi a kalászt, hogy: *köszönöm*. Most már nem is kell mondania. Már a küszöbön állani óriási rangnak, mérhetetlen gazdagságnak és egyszerre mindent elveszíteni, bizonyára tragikus helyzet: de nem százaszorta tragikusabb érzés lett volna-e az egész magyarság lelkén látni, hogyan juthat valaki nagy publikus méltósághoz, fejedelmi díszhez és fejedelmi vagyonhoz, a nélkül, hogy még csak értenie is kellene neki a nemzet nyelvét, vagy talán éppen azért, mert nem is érti a nemzet nyelvét, a melynek földjén ily nagy magasságba emelkedett? Hiszen tudjuk, hogy Bogdánovics Lucziánt, a budai szerb püspököt éppen azért ejtette el olyan tüntető módon a karlóczai kongresszus, mert a magyarság kedves emberének tudták, a Zmejánovics meddő győzelmének vajjon lehetett-e más forrása, mint a Bogdánovics bukásának? De nekünk nem kényerűnk a politika és ha a lelkünkben semmiféle visszhangja nem tud támadni a versei püspök egyéni tragikumának, ennek bizonyára bőségesen elég magyarázata az, hogy a patriárka trónusa körül folyó küzdelemben a királyi szó szárnyán azt látjuk diadalmasan föl-emelkedni, a mi nekünk szent és drága: *a mi nyelvünk*. A kik abban a hitben voltak, hogy a magyar nyelv tudása Magyarországon valami egészen fölösleges dolog, a bírása nem használ, a hiánya nem árt, most megtanulhatják, hogy tévedtek. A versei püspöknek, egyébről nem is szólva, körülbelül évi egymillió koronájába kerül az a «kényelem», hogy — nem tud magyarul. Bizonyosra vesszük, ma már «ő maga sincs abban a véleményben, hogy — megérné. Az ő esetének mindenesetre hasznát fogja látni a magyar nyelv és ennek az eredménynek az érdemén nem ront az, hogy — ő nem tehet róla.

REISZIG EDE.

1848—1908.

Egy közhasznú, munkás élet, egy szépen megfuttatott, folytonos tevékenységben eltöltött és sikerekben gazdag pálya ért véget Reiszig Ede nyugalmazott államtitkár és főispán el-

REISZIG EDE.

hunytával, egy tudásban, jellemében egyaránt kiváló, értékes egyéniség tűnt le vele a közélet teréről.

Mint az ország egyik legnagyobb, legnépesebb és egyik legvirágzóbb vármegyéjének első tisztviselője, majd egy évtizeden át főispánja, a kormányzatára bízott törvényhatóság közgazgatását mintaszerűvé tette, mint Békés vármegyének az agrárszocialista igazgatások és forrongások miatt kivételes hatalommal felruházott kormánybiztosa és főispánja a beléje helyezett bizalomnak fénysen megfelelt, az alföldi veszedelmes forrongást a törvények szigorú, de pártatlan és tapintatos alkalmazásával lecsillapította s mint a Wekerle-Szilágyi Baross kabinetnek, a «nagy minisztériumnak» kereskedelmi államtitkára csendes, intenzív, de hasznos tevékenységet fejtett ki. Államtitkári állásában a túlfeszített munka kimerítette erejét, pihenésre volt szüksége, — a politika izzó légkörében sem találta föl magát az ő csendes, zajtalan, de fáradhatatlan, pozitív munkálkodásra termett egyénisége — s a Wekerle-kormány lemondása után ő is visszavonult a magányba. Pihenése nem tartott soká, mert csakhamar Vas vármegye főispánja lett. Mint főispán nemcsak vezére, de első és legszorgalmasabb munkása volt a vármegye tisztikarának, — nemcsak ellenőrzője, bírálója, de alkotó, kezdeményező, javító, fáradhatatlan tényezője az adminisztrációnak.

Született 1848 június 5-én a Szombathely melletti Kámon községben. Atyja Reiszig Alajos a vármegye előkelő biztosainak egyike, 48-as képviselő — s a szabadságharc egyik kormánybiztosa volt.

Iskoláit a budapesti piaristáknál, majd a gráci egyetemen és a pozsonyi jogakadémián elvégezvén, a heidelbergi egyetemre ment s ott kitüntetéssel államtudományi doktori diplomát nyert. Nyugateurópai hosszabb tanulmányútról hazatérve, szülővármegyéje szolgálatába lépett, 1871-ben első aljegyzővé, majd néhány év múlva főjegyzővé választották és. Széll Ignác alispán lemondása után a vármegye egyhangú bizalma az alispáni székbe emelte. 1891-ben Békés vármegye főispánjává lett, majd a király és a kormány bizalma a kereskedelmi államtitkári méltóságba helyezte őt.

Itt csendes, zajtalan, feltűnés nélkül való tevékenységet, a kereskedelmi kormányzat szövevényes, roppant fizikai s szellemi munkát kívánó vezetésében, irányításában rendkívüli munkásságot fejtett ki. A Wekerle-kabinet lemondásával elhagyta helyét; néhány hónapi pihenés után azonban, 1895-ben Vas vármegye főispánjává nevezte ki a király s közel tíz éven át szentelte gazdag tapasztalatait, tudását, erejét szülővármegyéje igazgatásának. A Széll-kormány lemondása után lemondott s azóta folyton betegeskedve töltötte életét egész haláláig.

Jánossy Gábor.

BUDAPEST KATAKOMBÁIBÓL.

Baththyány Lajos gróf első sírhelye.

Épülnek, egyre épülnek az új paloták, és Budapest egyike a szárazföld legmodernebb városainak. Régiség, történelmi emlék nem igen állítja meg a vándort, legfőkébb ha Budán, a nagy metropolisz kevéssé haladott részében. Ott is napról-napra eltűnik a föld színéről egy-egy nevezetes régi épület s bérházak állnak Mátyás király egykori híres palotájának s a kivégzettek régi budai temetőjének és kápolnájának helyén, hol egykor Hunyadi László pihent s hol örök időközé, immár felkelhetlenül porladnak Kont és harmincz bajtársának csontjai.

A régi Pest egyik megszentelt emléke, a vértanú Baththyány Lajos gróf nyugovóhelye tűnt el e napokban az élők szemei elől. A Kossuth Lajos-utca déli korzóján sétálók-nak, a ferenczrendiek temploma körül járva, ugyan eszökbe jut-e valaha, hogy szent földet taposnak lábaik? Az ódon Istenháza, melyet IV. Béla király építtetett egykor a ferenczrendieknek, ódon temetőt rejt fölöttára alatt, egyikét a régi Pest katakombáinak. Két emeletnyi mélységben vonulnak ott egymás fölött a régi sírfülkék. Lenn a mélyben századok óta porladnak a halottak. A világ zaja nem hallatszik le hozzájuk s hatalmas kölap zárja el őket a felső sírbolttól is, melybe talán másfélszáz év előtt vitték elsejé az azoknak a halottaknak, kik végső óhajtaikkal kíváncskoztak az Úr oltára alá, hol örökké imádják az Istent.

Az utolsó halottat: bojári Vigyázó Antalnét, leánykori nevén alapi Csák Borbálát, tizenhat évvel ezelőtt temették ide. Az öreg hölgy, ki 1798-ban született és kilenczvennégy évet ért meg, kivételes engedélyvel vonulhatott ide a sírboltban pihenő régi Vigyázók közelébe, mert a ferenczrendiek kriptájába, a régi pesti családok e kiváltságos temetkező helyére, már a hetvenes évek óta nem vitték újabb halottakat. S most befalazzák a sírboltot. A kőművesek már hozzáfogtak munkájukhoz és falat húznak a lejárója elé, hogy e világ zaja ne háborítsa többé a rég elhunytakat.

Vessünk egy búcsúpillantást Budapest ez ódon temetkező helyére. A sekrestyében felnyitják egy nagy csapóajtó szárnyait. Homályos lépcsőn szállunk alá a mélybe, a templom fölöttára alá. Sötét, minden ékesség nélkül való, kereszt alakú folyosó nyílik meg előttünk, jobbra és balra hármassorokban a falba illesztett, cizmes, vagy egyszerű sírral ellátott négyzetletű márványlapokkal. E márványkölapok egy-egy koporsót rejtnek el. Olyan ez a sírbolt, mint a régi barátklastromok sírboltjai, hová a szerzeteseket temették. Egymás fölött pihennek a halottak: s ha a koporsó lába nem kőalapon pihen, mint itt, a koporsó elkorhadása után a felső fülkéből az alsóba hullanak alá a halott porai. A ferenczrendiek veszprémi kriptájában így vegyültek el a költő Anyos Pál csontjai az alatta pihenő rég elhalt szerzetestárs földi maradványaival.

Baththyány Lajos grófot, a vértanú miniszterelnököt 1849 október 6-ának éjjelén titokban szállították ide. Holttestét a kivégzés után az Újépületből a Rókus-kórház halottas kamrájába vitték (íme, ily szent emlék fűződik Budapest e régi, egyszerű épületéhez is!), onnan akarták jeltelen sírba tenni a névtelen halottak közé. De e végzettes nap délutánján látogató jelentkezett Dank Agap atyánál, a pesti ferenczrendiek pater gvardianjánál. Felkereste Szántóffy Antal pest-belvárosi plebános és az Úr két igaz szögája titkon meg egyezett egymással, hogy Baththyány holttestét orozva elvitetik a rókusai halottaskamrából és a zárda sírboltjában fogják elrejtetni. Nagy veszedelemmel járó vállalkozás volt ez. De a két hű magyar nem rettent meg a következményektől. Dank Agap atya éjnek idején kiment a Rókusba egy szerzetestársával, beszentelni és temetni Baththyány Lajost. Hajnalodott, midőn a klastrom hatvani-utcai falkerítésének kapujánál megállt egy nagyon szegényes rókusai halottszállító kocsi. Az utca néma és üres volt: Két kórházi szolga leemelte a kocsirol az egyszerű fekete koporsót

és levitte a templom sírboltjába. Odalenn, a keresztfolyosó közepén, reá tették a szent Mihály lovára. Agap atya beszentelte a halottat, azután mind a négyen: a szertartást végző pap, a szolgálattevő szerzetes és a két kórház szolga, letérdeltek a koporsó mellé és a szív mélyéből fakadó imádságot mondtak a halottért. Másnap újra beszentelték a koporsót, levették fedelét, látták, hogy csakugyan Baththyány Lajos alszik benne — a homlokán fekete vászondarab fedte a golyók helyét — aztán a keresztfolyosó balszárnyán, a föld színéhez közel levő nyitott sírúregbe tették, és megbízható kőművesekkel befalaztatták, az üreg nyílásába pedig vörös márványkölapot illesztettek, melynek belső felére ezt az egyszerű feliratot vésték:

1849-ik évi október 6-ikán az Úrban elhunyt G. B. L. Áldás és béke hamvaiba.

A vértanú teljes nevét még a kölap elrejtett felére sem merték reabizni.

Majdnem huszonegy éven át pihent a halott a ferenczrendiek sírboltjában, s 1870 június 9-ikén vonult el onnan örök emlékü nemzeti gyásznap közben a kerepesi-úti temető Baththyány-mauzoleumába. Elhagyott sírfülkéjébe nem temettek új halottat. Elfalazták újra s nyílásába fehér márványkölapot illesztettek, mely örök betűkkel hirdeti az utókornak:

E sírúregben őrizték keresztény kegyelettel a budapesti (IV. ker.) ferenczrendiek a rémuralom áldozatául esett Baththyány Lajos gróf, Magyarország első alkotmányos miniszterelnökének általuk hazafias bátorsággal ide rejtett tetemét 1849. évi október 6-ától 1870. évi június 9-éig.

Ez emléktábla mellett áll, a kriptá falának támasztva most is az a régi kölap, mely 1849-től 1870-ig védte Baththyány Lajos koporsóját. Fölötté és átellenében más régi sírlapok, a vértanú holt testőreinek nevével ékesek. A keresztfolyosó e balszárnyában aluszsa örök álmát Izsáki Imre (meghalt 1849.), Kossauer Borbála, Petrovics György özvegye (meghalt 1847.), ettre-karchai Geórch Illésné Csillag Anna

A KRIPTA KERESZTFOLYOSÓJA.

(meghalt 1854.), Beniczky Mária, Majthényi Pál özvegye (meghalt 1820.), alapi Csák József (1840—1856) és Vidats Mari (1833—1865.); a sírbolt többi részén a Vigyázó, a Simontsits, a Szilágyi, a Stáhl, a Barkóczy, a Jakabffy, a szitányi Ulmann, a Bornemisza, a Lakatos, a Kenderényi, a Rakovszky, a Muslay, a pécsi Bajzáth, a Küzdi család tagjai és Véber József püspök, ki 1866-ban halt meg, Mária Terézia királyné vitéz katonájának emlékét őrzi az a tört kőkereszt, mely Baththyány sírúregének közelében áll s így mond el egy tizenhatszázadik századbeli nevezetes élettörténetet:

«Zászlós úr, erdélyi nemes, kedvelt atya, hasznos polgár, régi vezér, Isten-szembeszerető bölcs nyugszik ezen sírban. Néző magyar, a te hazádnak szolgált ő, méltán gyászolható. Jó maradvékid áldhatták Baróc Vintzét, ő néki emelték e követ háládatos fiai. Nyugodjon az Úrban.

«Élt 79 évet. Katonáskodott őt fejedelem alatt 66 esztendeig. Meghalt mint Magyar Ország II-dik hadi kormányzója Pesten Pünk. hav. 11-dikén 1797-dikben.»

Pest városának e régi katakombáját most elzárták az élők szemei elől. Halottait most már csakugyan nem zavarja többé a világ

GRÓF BATHTHYÁNY LAJOS RÉGI SÍRTÁBLÁJA ÉS EGYKORI SÍRHELYE AZ ÚJ TÁBLÁVAL.

A FERENCZRENDIEK BELVÁROSI TEMPLOMÁNAK KRIPTÁIBÓL. — Jelfy Gyula felvételei.

BUKARESTI MAGYAR DALOSOK BUDAPESTEN, HANGVERSENYÜKRE MENNEK.

zaja. Ott fognak pihenni a feltámadás hasonájának megszólalásáig, néma csoportoztatban egy elhagyott sírűreg körül.

A KIRÁLYOK.

REGÉNY.

Irta Jules Lemaitre. Francziából fordította Schöpplin A.

IV.

(Folytatás.)

Wilhelmina lépett be, derűlten, brokát udvari öltözkében, melyet még nem volt ideje levetni.

Hermann kelleltenül állott fel.

— Minek köszönhetem a megtisztelést?...
— Az első akartam lenni, — felelt Wilhelmina, — a ki üdvözlő a szertartás után.
— Nagyon meg vagyok hatva, — mondta Hermann. S egy kis iróniával tette hozzá:
— Most ugye-bár örül, mert királynő lett?
— Örülök, igen... és nyugtalan is vagyok. Isten segítse meg, Hermann és mutassa meg a kötelességet.

— Ezzel azt akarja mondani, — felelt Hermann élénken, — hogy véleménye szerint én nem tudom, melyik a kötelességem? Igen, előre tudom, hogy nem helyesli terveimet és most egyrésztől örül, hogy a hatalmat kezében látja, másrésztől pedig retteg, hogy mit fogunk belőle csinálni. Mindazáltal köszönöm jókívánságait.

— Sajnos, — mondta a hercegnő, — tudom, hogy mely tekintetben hasztalanok. Évek óta, bár egymás mellett élünk, jobban el vagyunk különítve, mintha tengerek és hegysek volnának közöttünk.

— És mikor Hermann tiltakozó mozdulatot tett, folytatta:

— Oh, a szakításunk nem nyilvános. Még azt se tudnám megmondani, mikor következett be. Nem is annyira szakítás volt, mint inkább egy neme az elidegenedésnek. Hálás vagyok egyébiránt, hogy megőrizte a látszatokat. Férfiam, a herceg — mondotta szomorú mosollyal — hivatalosan és meghatározott napokon megjelenik szobámban. De azért mégsem vagyok egyéb számára, mint királyi hercegnő: nem vagyok a felesége.

Szándékosan-e vagy véletlenül, leült egy puffra, csaknem Hermann lábainál, fejét előre hajtva, olyan tartásban, a mely érvényre juttatta hátának s erőteljes nyakszirtjének görbe vonalát.

De Hermann nagyon hidegen felelt:
— Ön akarta így... Emlékezzék, hogy házassítottak minket össze. Ön egy elavult és pompázó kis udvarban nevelkedett fel, akár csak egy kétszáz év előtti főhercegnő. Én, egyszer felszabadulva az embertelen fegyelem alól, a melynek apám alávetette kora ifjúságomat, úgy éltem, mint egy egyszerű diák,

majd mint egy utazó és legkedvesebb álmom az volt, hogy tovább is egyéni életet élhessek. Soha előbb nem láttuk egymást. Mégis én minden jót reméltem, arra számítottam, hogy feleséget találak önben és szerettem önt az ifjúságáért, szépségeért, jellemének loyaltásáért. De ön mintha bele lett volna merevedve a szerepébe; imádtá azt a parádét, a melyet én gyűlöltem és még bizalmas együttlétünkben is, a melyet ön a lehető legkisebb mértékre szorított le, érzelmei és magatartása mindig megtartották hivatalos és királyi jellemüket.

— Igen... az Altenbourgok modora, a mint ön mondta. Az a magatartás, a melyet megtalál apámnál, összes őseink arcképein. De elvégre az csak nem bűn, ha az ember hasonlít őseihez?

— Nem. De ez a magatartás, magam sem tudom, hogyan jelezte, hogy önnek önmagáról, hivatásáról, a szerelemről, az életéről, mindenről a világon olyan fölfogása van, a mely sohasem lehet az enyém, és hogy én állandóan csodálkozásba ejtem és megbotránkoztatom önt, akármit tesztek is. És így ez a magatartás lassankint elbátortalanította és megfagyasztotta gyöngédségemet.

— Ez meglehet, — mormogta a hercegnő majdnem halkán, nagyon szelíden és alázatosan. — Nem vádolom. Kétségkívül késő is már. Azért, hogy nem szerettem önt egy polgárnő módjára, azt hitte, egyáltalán nem szerettem. Pedig sokat beszélhetek erről.

Úgy vetette oda ezeket a szavakat, mint valami akaratlan vallomást és hátravetve fejét valami mozdulattal, a mely mintha felajánlotta volna szép vállait és fehér nyakát, a férje szemét kereste.

De Hermann nem nézett rá. Erre hirtelen felállt és visszanyerve hidegvérét, kissé tompa hangon folytatta:
— De a minék vége, hát vége... Ön el-távolodott tőlem, abban a hiszemben, hogy én vonulok vissza. Én beletörődtem... Igazságot szolgáltatok különben önnek azzal, hogy kimondom: elhidegülünk a kettőnk ügye maradt és ha ön engem elhagyott is, egy eszméért, egy álomért tette, és hogy azt a helyet, a melyet én elvesztettem a szívében, legalább nem vette el tőlem más nő.

Hermann úgy vélte, mintha a bizalomnak ebből a fitogtatásából egy rejtett célzás, egy gyanúnak kifejezése esengene ki. A hercegnő észrevette szemöldöke összerándulását és egyszerre úrrá lett önmagán:

— Dehát minem mondott ezt? Még egyszer mondom, csak azért jöttem, hogy felajánljam alattvalónói elsőjének hódolatát, a ki a leghódolósabb és leghebbebb valamennyi között! Csak azt teszem hozzá: vigyázz, király, királyok fia, hogy mit cselekszel! És hogy jobban emlékezzék figyelmeztetésemre, elrendeltem, hogy ide hozzák a fiát.

A hercegnő újra fejedelmi magatartását

öltötte fel, az Altenbourgok zavarhatatlan méltóságát. És ezért volt, hogy Hermann, mialatt a hercegnő maga nyitotta ki az ajtót, irónikusan mosolygott. A nevelő, Schlieffen asszony, egy száraz és méltóságos dáma, egy vézna, elég csinos arcvonású, de túlságosan nagyfejű és álmatag tekintetű nőt szolgált be.

Mélysegesen fájdalmas kifejezés torzította el Hermann arcát. Szerette kis fiát, de rosszul esett neki látnia őt. Annak a rejtélyes igazságtalanságnak a gondolata, a melynek az a gyermek áldozata volt, a sorsnak az az iróniája, a mely hatalmas királyok utolsó ivadékának ezt a kis gnómot tette meg, olyan lázadó keserűséggel és titoktartással töltötte el Hermann, hogy ez a nagyon erős érzés gyakran megakadályozta atyai gyöngédségének nyilvánulását. Különben kénytelen volt a beteg gyermek nevelését átengedni anyjának és tudta, hogy — már öt éves korában! — milyen lecskékkel nyomorítják meg a vélt méltóságról, a «professzionális» büszkeségről és buta etikett-ről, ezt a törékeny királyi sarjat. És arra gondolt, hogyha a gyermek megnő, — ha ugyan sikerül életben tartani, — meg lesz hamisítva a szíve, a feje tele lesz hívságos ostobaságokkal és hogy nem lesz már többé mód mindezt helyrehozni s így a fenhéjázó anya és a nagyképu nevelőnő kétségkívül elragadják tőle a fiát, és pedig örökre.

— Gyere, Vilmos, — szólta a hercegnő.

Megfogta a gyermeket a kezénél és odavezette a hercegehez.

— Öleld meg apádat. Mostantól fogva — ezt hallgassd meg jól, — nemcsak a nagypád, hanem az apád is király.

— Ne beszéljenek neki ilyen dolgokat, — mondta hevesen Hermann. — Hogy értené meg az effélet?

A kis Vilmos megfélemlítve horgaszott le a fejét. Hermann megcsókolta a homlokát, egy pillanatra nézgette s a nevelőnőhöz fordult:

— Milyen sápadt! Jól aludt?

— Igen, fenség, — felelt az öreg hölgy.

— Jól evett?

— Igen, fenség és játszott is reggeli után.

— Kivel?

— Hát... egészen egyedül, fenség.

De hiszen ott a fővadászmester és a főlovászmester kis fia, a kik majdnem egy-korúak vele, én pedig azt ajánlottam...

— Igen, fenség; de ezek a gyermekek olyan vakmerőségre vetemedtek ő királyi fenségével szemben...

— Megverték?

— Igen, fenség.

De hiszen, ütötte volna őket vissza!

A hercegnő közbeszólt:

— Csak nem beszél komolyan, Hermann?

— Szegény kis fiú, — szólta a herceg. — Neked a szabad levegő, a szabad és természetes élet kellene, a harcz más kis fizikákkal és lehetőleg kevés tekintet származásodra.

Csak hogy persze! A pajtásaid vagy úgy bannak veled, mint leendő királyi, a mi szörnyűség, vagy elfeledkeznek a neked tartozó tiszteletéről és akkor eszükbe juttatják a hierarchia érzését... Egyébiránt, — folytatta megtagadva a gyermek karjait, melyek törékenyek voltak, mint a madár szárnya, — lehet, hogy igazuk van, mert te meg se tudod magadat védeni. Menj hát, szegény kicsikém, játszszál, egészen egyedül.

A herceg olyan szomorú és keserű hangon mondta ezt, hogy a gyermek megrémülve, könyvekben tört ki.

— Mi lelte? Azt hiszi, haragszom rá... Ostoba voltam.

Hermann térdeire vette a fiúcskát, a keblére szorította, szakállát ráhajtvá kis nedves arcára.

— Vilmos, édesem, mi lelt? Hiszen nem haragszom rád. Sőt ellenkezőleg. A papád vagyok, a ki nagyon szeret. Adjak neked valami szép játékot? Meséljek neked valami szép mesét?

A fiúcska intett, hogy nem. A játék fárasztotta. Legkedvesebb játéka az volt, hogy órák hosszáig elidőlgött karosszékeiben, mozdulatlanul. A mi pedig a szép meséket illeti, sokkal nehezebb volt még a szíve, semhogy kedve lett volna hallgatni. Nem sirt már, de a zokogás vonaglásával átkarolta Hermann nyakát.

Wilhelmina pedig, még mindig ragaszkodva gondolatához, ezt mondta:

— Ha szereti, Hermann, gondoljon rá, és őrizze meg neki az örökséget.

A rozskor jött figyelmeztető, a ki egyszerűen nem engedte, hogy apa legyen!

— De hiszen ezt az örökséget nem fenyegeti tudtommal veszély. És...

Kivülről hatalmas, örvendő zúgás támadt, a melyből egy-egy pillanatra ez a kiáltás bontakozott ki:

— Éljen Hermann herceg!

— Hallja? Ez a nép, a mely olvasta proklamációm.

— Mindent megígér nekik; ez könnyű dollog. De mit fog nekik adni holnap?

Hermann nem felelt, hanem kinyitotta az ablakot. A zúgás tisztábban és hangosabban hatolt be a palotába. Még zajosabb lett, mikor Hermann kilépett az erkélyre. Hirtelen nagyon elsápadt, mintha ez az emberi zajongás fojtogatta volna s nem tudott egyebet szólni, csak ennyit:

— Köszönöm, barátaim, köszönöm.

Ösztönszerűleg, mert ezek az üdvözlások akarata ellenére megborzongatták, Wilhelmina néhány lépést tett férje felé. Aztán megállott, meggondolva, hogy ezek az ovációk azoknak az eszméknek szólnak, a melyeket ő teljes erejéből ellenez és loyális lelkével nem akarta öltöztetnie magára fordítani a nép hálájának egy részét.

De szemei a kis Vilmosra estek, a ki elragadtatót kíváncsisággal nevetett ezen a nagy, diadalmas lármán.

— Hermann, — kiáltott a hercegnő, — mutassa meg nekik a fiát.

— Igen, igen, apám, — mondta a fiúcska. Főlemelte gnóm-fejét, készen a hódolatokra és hirtelen elkomorodva, mint egy bálvány.

Hermann a vállát vonogatta:

— Megmutassam nekik? Ugyan miért? Nem, asszonyom. Ezek a dolgok nem valók gyermekeknek.

Lassan becsukta az ablakot. Mikor megfordult, látta a kis Vilmost, hogy sir mérgében és nevelőnője mellette térdel, elárasztva tiszteletteljes vigasztalásokkal.

— Fenség, fenség! Egy hercegnek nem szabad sohasem sírni — mondogatta az öreg hölgy. — Királyi fenséged igazán elszomorított engem.

— Vigyék ki! — mondta ridegen az apja.

V.

— Ismeri, főkanzellár úr a néphez intézett proklamációm. Hiszen ellenjegyezte.

Moellnitz gróf meghajította magát.

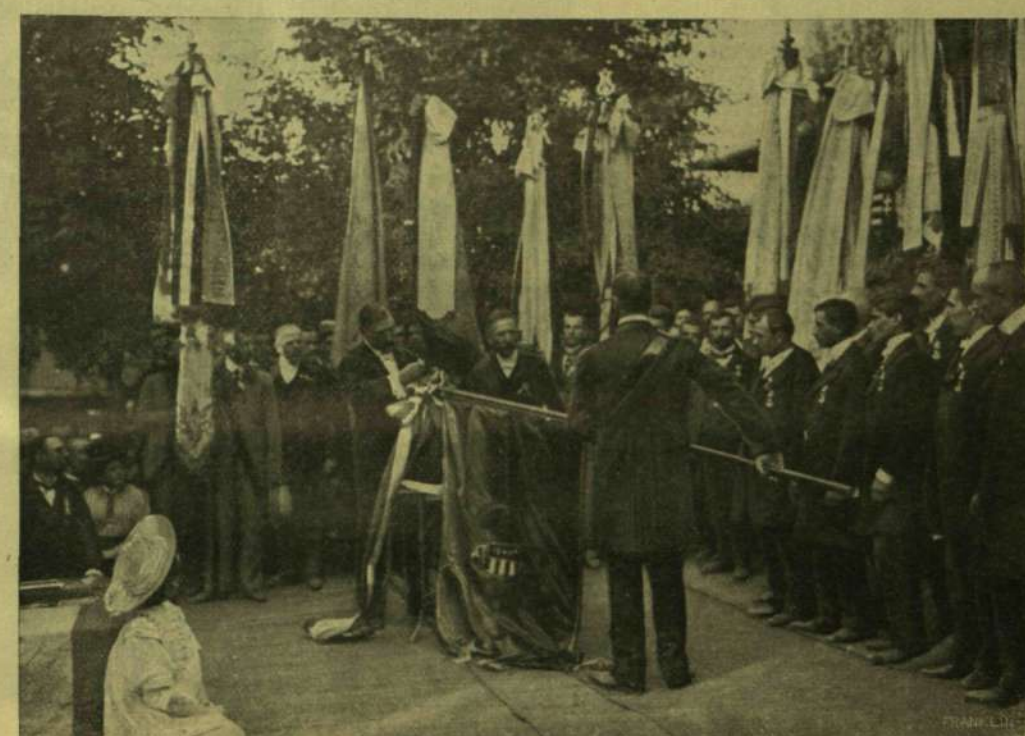
— Szabad figyelmeztetni királyi fenségédet, hogy ellenjegyzésed csak arra való volt, hogy hitelesítse fenséged aláírását és ezért az adott helyzetben más jelentősége nem lehet?

— Tudom, és valóban az én saját gondolatomat, kizárólag az én gondolatomat akarom a népek tudomására juttatni. De azért mégis tartozom önnek vele, hogy őszintén kifejtsem intenczióimat. A sztrájkok, a melyek néhány hónap óta annyi pusztítást tettek ebben a szegény országban, véget értek, inkább azért, mert a munkások nem voltak képesek folytatni a harcot, mintsem a munkaadók koncessziói miatt, a melyek elégtelenek voltak.

Moellnitz gróf finom mosollyal és állának egy diszkrét mozdulatával tiltakozott.

— Az én véleményem legalább ez, — folytatta Hermann. — Nagy megnyugvás következett be, mikor megtudták, hogy a királynak szándéka van reám ruházni a hatalmát. A nép vár. Egész eddigi magaviseletemmel és mindazzal, a mit érzelmeimből előrultam, bizonyos hallgatag kötelezettséget vállaltam. Ezt a kötelezettséget be fogom váltani. A munkások között az a felfogás terjedt el, hogy a szociális kérdések megoldása a politikai intézmények előzetes reformjától függ. Ez a nézet szerintem helyes. A birodalmi gyűlés elé, melynek összetételét már megismerttem önmagamból, két egymással kapcsolatos tervet fogok terjeszteni: egy tervezetet a választói jogról s egyet egy törvényről, a mely a képviselői alkotmányt egyelőre egy minimumát állapítja meg. Itt a két tervet.

A herceg főlemelt egy papircsomagot asztaláról. Moellnitz gróf szembunyorítás nélkül

A BUKARESTI MAGYAR DALOSOK BUDAPESTEN. — A zászló megkoszorúzása.

hallgatta végig ezt az előadást. Finom mosolya az olyan ember elmebeli biztonságát árulta el, a ki sohasem gondolkodott. A kis kerek, kemény homloka mögé zárt eszmék nyilvánvalóan szegényesek és csekély számúak voltak, de jó rendben voltak tartva, makacsak voltak s annál mozdíthatatlanabbak, mert nem ő maga kereste őket. Tisztára a születésének, rangjának, vagyonának és állásának az eszméi voltak. Azok közé tartozott, a kik képtelenek más lelket elképzelni, mint a maguk lelke, más életet, mint a maguk élete, vagy csak a lehetőségét is egy más társadalmi rendnek, mint a mely nekik hasznukra válik és a mely a születés véletlenségénél fogva egyenesen az ő személyes érdekük szerint való. Még ha úgy látszik is, mintha gondolkoznának és eszelekednének, csak a gondolkodás és tevékenység gesztusait mutatják. De ezeket a gesztusokat zavarhatatlanul csinálják és soha egyebet se tesznek, s így morális automatizmusuk óriási és csorbíthatatlan erővé válik. Bábok, de bábjai egy hagyománynak, a melynek meg lehet a maga nagysága és létjogosultsága; ezért esik meg az ilyen emberekkel, hogy azt a látszatot keltik, mintha politikusok, szónokok és igaz emberek volnának. Moellnitz gróf tekintélye és elismert becsületessége abból az állhatatosságból eredt, melylyel eredeti automatizmusához ragaszkodott. Nagyon jól játszotta a grand seigneur, a diplomata és az abszolútisztikus miniszter szerepét. A feje olyan volt, mint egy öreg madáré, de heraldikus madárnak a feje.

Hasonlíthatatlanul méltóságos magatartással felelt:

— Fenség! Bátorkodom királyi fenségédek benyújtani a magam és minisztertársaim lemondását.

— Elfogadom, gróf úr, — mondta Hermann. — Holnapról kezdve új miniszteriumot választok.

A gróf kötelességének tartotta, hogy hozzáfűzzön egy, a királyi ház régi szolgájához illő «merész frázist», a melybe, a mint illik, beleveggyítette a «nemes nyíltság» egy akcentusát.

— Könyörgök királyi fenségédeknek, hogy ne kételkedjék hódolatomban. De meg vagyok győződve lelkemben és lelkiismeretemben, hogy fenséged veszedelembé sodor minket és önmagát.

— Majd meglátjuk, — felelt Hermann.

Szabad legalább kérnem királyi fenségédek, hogy egy napon emlékezzék meg figyelmeztetésemről, a melylyel előlenni bátorodtam! Ha lelkiismeretem nem engedi, hogy segítsek rombolni — bocsánat a szavak merészségéért, melyeket nem sugall egyéb, csak a közügy szeretete — méltóztassék meggyőződve lenni, hogy királyi fenséged számíthat rám, ha majd jóvá kell tenni a bajt.

— Nem kételkedem benne, — mondta Hermann mosolyogva. — Tudom, hogy önök azok közül valók, a kiket az ember mindig megtalál.

VI.

Az este bál volt a palotában a hatalomra jutott trónörökös tiszteletére. Hermann a hercegek és hadségeik, s a hercegnők és udvarhölgyeik, a miniszterek és diplomáciai testület számára fentartott szalonban tartózkodott.

A többi szalonokba nyíló három nagy ajtón át, vöröses lámpaernyő alatt, a mely enyhítette a villamos lámpa éles fényét, látni lehetett az ünnepély hullámozását: a sötét, szesz egyenruhák, kiválva a fehér, rózsaszínű és mályvaszínű női ruhák közül, a meztelen női vállak fölé hajló bajuszos férfiakat, a csilamlás hirtelen váltakozását a nők gyémántjai és a férfiak érdemrendjei között.

Hermann érezte, hogy a kiváltságosak között, a kik itt vannak, nincs talán egy sem, a kiben ne volna titkos ellenszenv iránta és a ki nem lesz ellenségévé, a mint megtudja terveit.

— Ha tudnák, kinek tiszteletére táncolnak! — gondolta Hermann.

Lerázta magáról a diplomaták és udvari főméltóságok cerelejét. Egy még fiatal, elég csinos, de beteges testalkatú asszonyhoz fordult, a ki elvonultan ült egymagában.

Ez a nő Gertrud hercegnő volt, Ottó herceg felesége.

Ép most szabadította el magát udvarhölgyeitől azzal, hogy megengedte nekik, hogy valamennyien egyszerre táncolni menjenek. («Mert én velem bizony nem nagyon jól mulatnak, szegény kicsikém», — mondta nekik.) s tompa tekintettel, szórakozottan nézte az ünnepélyt.

De a mint Hermannak nyújtotta kezét, majdnem vidáman mosolygott.

— Köszönöm, a mit ismét tett értem, — mondta.

Mindig garas nélkül volt, Ottó kicsikarta minden pénzt s néha annyija sem volt, hogy ki tudta volna fizetni a cselédséget vagy fődni tudta volna háztartása legszükségesebb kiadásait. Ha nagyonis nagy zavarba jutott, Hermannhoz folyamodott, a ki mindig adott neki egy kis pénzt magánpénztárából.

— Legalább — mondta Hermann szánakozva — most kissé észszerűbben viselkedik?

— Oh, igen, igen, — felelt a hercegnő élénken. — Nincs okom panaszra azóta az ügy óta.

Ez az ügy abban állott, hogy Ottó herceg elcsábította felesége egyik udvarhölgyét. A fiatal leányt egy bálon fogta el a rosszlét, hirtelen egy ablakfülkébe vezették s ott hosszú ájulást követően kórházba szállították.

A SZENT JOBBOT VISSZAVISZIK A KIRÁLYI VÁRBÁ.

meg úrnőjének, hogy Ottó herceg a csábítója. Eltussolták az esetet, a hogy lehetett, a fiatal leányt hazaküldték családjához s a szerencsétlen apát, egy szegény, de előkelő származású nemes urat, jövedelmező állással kárpóolták.

Gertrud megbocsátott. Szerette férjét. — Hiszen nem gonosz ember, azt mondtam. Csak győnge és könnyen enged a kísértésnek. És szeretetreméltó tud lenni, ha akar. Beismerte hibáját és ez után a szomorú história után olyan jó volt hozzám, mint már régóta nem.

Hermann figyelmesen nézte az asszonyt. Észrevette rendkívüli soványságát, látta, hogy a szemöldöke mind kibullott és a homloka felett egy sápadt foltot látott, a honnan a haj kihullott, és a melyet a kis szalagcskák csak rozslú fődtek el.

— Nem jó színben van, szegény barátom, — szólta el magát.

— Nem nagyon jól érzem magamat. Bizony, nincs szerencsém. Tudja, hiszen nem titkoltam el ön előtt semmit, hogy Ottó teljesen elhagyott engem. Én csaknem rögtön azután, hogy visszatért hozzám s oly jó lett irántam, — akkor beteg lettem. Hát bizony nincs okom örülni.

Hermann ezt gondolta magában:

— Szegény kis ártatlan! Visszatért hozzád, mert pénzre volt szüksége s miután téged halálosan megsértett, nyilván nem volt más módja, hogy pénzt kapjon tőled. És még nagyobb gazság volt, hogy közeledett hozzád, mint hogy elhagyott. És a te betegséged ugyanaz, a melybe belehal az udvarhölgyed családjá körében. És te nem tudsz semmiről... Egyébiránt én sem. Csak a titkos rendőrség, az uzorások és e szép város söpredéke ismerik tökéletesen az én derék öcsémet.

Hirtelen elhagyta Gertrud hercegnőt. Észrevette a szalon másik végében Ottót Thalberg Frídval. Társalgásuk élénknek látszott; a herceg tréfálkozva hajította hosszú orrát a fiatal lány tejszínű válla fölé, a lány összevonta szemöldökét és kissé elpirult.

Otto akkor lépett hozzá, a mikor egy ajtón át ki akart menni a terraszra.

— Megengedi, hogy elkísérjem?

A leány meglepetve állott meg. A herceg még mindig tréfálva szólt:

— Nos, nem megy tovább? Fél tőlem?

Hosszú lábain himbálta testét, beszédtárgyat keresve és észébe jutott a délutáni eset.

— Ugy-e, kikaptunk, mi? Nem nagyon szelid ez a Wilhelmina, hercegnő.

— Hibát követtem el, fenség.

— Vallja meg, hogy fütül az etikettré.

Nem, de még nem tudom tökéletesen. Hisz tudja, hogy úgy nevelkedtem, mint valami vadember.

— Az pedig nagyon jól áll magának.

(Folytatása következik.)

BOHUS SZÖGYÉNY ANTÓNIA.

A jók emlékeztetést kedves dolog ünnepelni. Olyan súlyos a harc, melyet az étellel minden egyes embernek vívnia kell, hogy a jók és a nemesek segítsége nélkül alig lehetne ezt a szigorú küzdelmet család és csüggedés nélkül elbírnai. A társadalom mai berendezkedésében a lelkiileg kiválóak megannyi kivétel, mert a harc kiméltlenül töri áldozatait s a leterített sebesültekkel nem sokat törődnek a siker viadorai. Roszlú lát vagy sehogy sem lát az, a kit az élet mai formájában nem állítanak meg ezek a súlyos és rendkívül szomorú tanulságok. Ebben a szüntelenül megújuló és napról-napra fokozottabb erővel tomboló harcban a győzelem természetesen mindig az erőseket illeti. Az ügyesség, a tehetség, a ravaszság, az erőszak stb. rendszeren célhoz ér, a győngeség pedig ezalatt messze elmarad s legfeljebb irírvéssel enyhítheti a sebeket, melyek számára kijutottak. Nem csoda tehát, ha a siker-embereket, a kik rendszeren az erő szimbólumában tűnnek fel, megbámulja a tömeg s hódolattal hajt derekat előttük. A győngének ösztönzerű alkalmazkodása ez az erőshöz, melynek kiválóságát az elért sikerhez mérik. A kiválóságnak ez azonban a legdurvább formája, melyen túl kezdődik a morális

értelmen való nagyok kiválósága, kikben a szellemi, jellembeli, tehetségbeli erő mellett él a nemességnak és a jósnak az a kivételes adománya is, mely termékenységet áraszt maga körül és a legnagyobb emberi értékek, a jósnak állandó forrását fakasztja. Ezeknek a kultuszát nagyon helyes dolog, sőt ennél is több, elsőrendű társadalmi érdek növelni. A társadalomnak a jó ember a legkövetkezetesebb eszménye, hiszen az egész kultúra voltaképpen annak a törekvésnek a megvalósítása, hogy a brutális tulajdonságaiiból kivetkőztetett ember társadalmilag nevelt és nemesített formában folytassa további hivatását. Voltak és vannak minden társadalomnak ilyen kivételes lényei, kiknek lelkeben összegeződött mindaz a jószág, mely a próféták és martirok szívét betöltötte.

Arad vármegyében a múlt idők egy ilyen rendkívül nemes és vonzó alakjának emlékét juttatják most olyan elismeréshez, mely a lelkiileg nagyoknak egyetlen méltó megtisztelése. Az a mozgalom, mely Bohus Szögyény Antónia emlékének megőrzésére irányul, szándékában és motívumaiban a legnemesebb kultusz életrekelője. Szögyény Antónia a múlt század magyar nőifjúságának egyik legideálisabb képviselője. Gyöngéd lélek, nemes szív, önfeláldozásra kész jellem, tele olyan rajongással és lángolásokkal, melyek a kiválóságtól lények tulajdonságai. Előkelő család sarja, a ki férje, Bohus János aradi főispán révén is előkelő társadalmi pozíciót töltött be, de a kinek előkelősége példaadó volt külsőségeiben és belső tartalmának nemessége folytán is. Magyarországon ő kezdte a múlt század negyvenes éveiben először divatba hozni azokat az írói estélyeket, hol az írók és az előkelő körök között kapcsolatokat iparkodott teremteni, s alig hogy szalóját megnyitotta a társadalmilag és szellemileg legkiválóbbak között, ezek segítségével rögtön hozzáfogott a jótékonyosság olyan agitációjához, melynél egyetemesebb és intenzívebb alig volt azóta Magyarországon. A nőegylet, a bölcsőde, a vakok intézete az ő izgatására és adományai folytán kezdtek virágzásra jutni s ő volt a lelke azoknak a különféle jótékonyági mozgalmaknak, melyek az árvizkárosultak, a negyvennyolcadiki hadjárat sebesültjeinek, az abszolutizmus üldözöttjeinek segítésére irányultak. Az akadémia céljaira, egy enciklopédia kiadására, a Kazinczy-alapítványra és a Nemzeti Múzeum dísztermének berendezésére folyó gyűjtések, adakozások és tudósítások élén őt látjuk, de helyén van ő a nemzeti katasztrófa legszomorúbb napjaiban is, hogy vigasztalja a szerencsétleneket és segítse szóval, pénzzel, hajlékkal mindazokat, kiket a kétségbeesés feléje hajtott.

A világsi katasztrófa legnevezetesebb momentumának: az oroszokkal való egyezkedés-

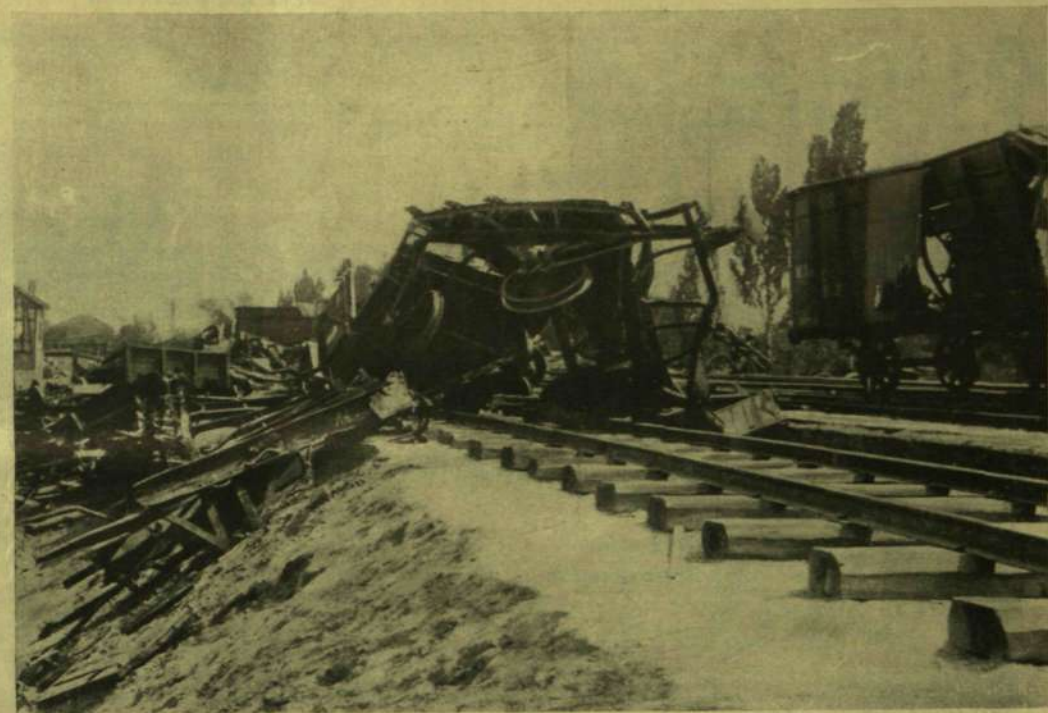

A KORMÁNY TAGJAI A KÖRMENETEKEN.

A SZENTISTVÁNNAPI KÖRMENETRŐL.

nek és a fegyverletétel módzatai megállapításának az ő kastélyuk volt a színhelye. Lelkét mélyen megrendítették az ekkor látott események s naplójában megható szavakkal adja vissza azt a belső válságot, melyen lelke ezekben a napokban keresztül ment. Azután már csak a borzasztó következményeket tapasztalhatta, melyek gyászszá avatták vele együtt minden jó honleány és hazafi lelkét az októberi kivégzések. Ezek a rendkívüli megpróbáltatások azonban szárnyat adtak az ő magasán járó lelkének. Megtalálta egyetlen és igazi hivatását abban, hogy pártfogója legyen mindennek, a mi oltalomra, segítségre vagy vigasztalásra vár. Az abszolutizmus alatt egész élete a jótékonyosság szakadatlan gyakorlásában folyt le. Magához hasonlókból egy erős csapatot szervezett, mely a humanizmus szolgálatában kereste egyetlen hivatását. A hatvanas évek előkelő nőirója, a gyöngéd lelkű «Emilia» a rajongó tisztelet hangján írja róla:

«Több könnyet száritott fel a szerencsétlenek orzáiról, mint a hány percet számlált élete. Először e nagylelkű nő jötteteit nem lehet. Én nem tudok gondolni rá könnyek nélkül. Egész élete, éjjelei és nappalai a jótékonyágnak vannak szentelve. Háza mindig tele van kérelmezőkkel és egyik sem távozik

A TEHERKÖCSIK RONCSAL.

A PÁLYATEST, A MINT A KISIKLOTT TEHERVONAT ELZÁRJA.

el vigasz nélkül. Olyan nyájas e nemes arc, annyira tükröződik e szelid tekintetben a nemes részvét és annyira látszik egész lényén, hogy neki magának öröm és boldogság jót tehetni. Ez az igazi jótékonyosság, nem éreztetni a szerencsétlennel, hogy tőlünk függ az ő sorsuk, nem csak kézbe nyomni az alamizsnát, hanem a szívbe is a megvigasztalódást és ember-szeretetet.

Íme, az egykoru jellemrajz tükrében így lép elénk az a kiválóság, kinek nemes tetteit Arad vármegye kegyeleles emlékekkel óhajtja megőriztetni. Ez az emlék bárminő egyszerű is lesz külsőségeiben, azt, a mi ennek a kiváló nőnek életében fenséges és egyszerű volt, híven fogja fentartani: a lelki jóságának ezt a példáját, mely a társadalom legeszményibb alakjainak jó cselekedeteiben van megtestesítve.

A DÜSSZELDORFI SAKKVERSENY.

Nemrégiben ért véget a német sakkszövetség ez idei sakkversenye, a mely ellen még a megkezdés-kor nagyon sok panaszt hallatszott. Ezek a panaszok az ellen irányultak, hogy túlságosan csekély díjakat tűztek ki a győztesek jutalmazására és e miatt az elsőbbségű mesterek távol maradtak a versenytől. A német sakkszövetségnek ez az intézkedése azonban céltudatos volt és egy igen érdekes tendenciának a szolgálatában állott. A díjakat ugyanis azért szabták meg olyan kis összegekben, hogy a sakkozást kenyerkeresetként üző mesterek

A KISIKLOTT VONAT MOZDONYÁNAK FÖLEMELÉSE.

A VÁCI VASUTI BALESETRŐL.

számára lehetetlenné tegyék, illetve megnehezítsék a részvételt.

Ez az intézkedés igen érdekes tünet, a mely lelt nem lehet szó nélkül elhaladni.

Az utóbbi évek során ugyanis a sakkversenyek olyan népszerűek lettek és olyan nagy méreteket öltöttek, hogy nincs olyan év, a melyben tömegesen ne rendeznék a sakkversenyeket. Bizonyára az az oka, hogy ezek a szellemi mérkőzések kitűnő izgatószernek bizonyultak a közönség számára és a legszélesebb rétegek érdeklődését maguk felé vonták. Ennek egyenes következménye volt, hogy egyes élelmes vállalatok (a monte-carliói játékbank, az osztendei fűdőigazgatóság) kitűnő reklám-eszközre találtak ezekben a versenyekben, a melyeket azután állandósítottak és bőségesen gondoskodtak a résztvevőkről. Így azután a nemzetközi versenyek gyakori volta lehetővé tette, hogy a rajtuk való részvétel valóságos kenyérkeresetté, sőt igen jövedelmező keresetté válhasson, szóval a gyakori versenyek lehetővé tették azt, hogy a rajtuk résztvevő mesterek legnagyobb része minden más polgári foglalkozást félre tegyen és ilyenformán a versenyek előidézték azt, hogy tartalmas és értékes embereket vontak el a kultúra művelésétől. Mert a sakkoszárl a legnagyobb jóakarattal sem lehet elmondani azt, hogy abban a széles és általános keretben, a melyben ma mozog, produktív foglalkozás volna. Kétségtelen, hogy nagyon elmés, nagyon tiszteletreméltó és rokonszenves dolog addig, a míg az őt megillető keretek között mozog, és ebben az esetben nagy haszonnal jár a kultúrára nézve, akkor azonban, ha túllép a maga határain, már káros ha-

A VÁCI VASUTI BALESETRŐL. — Az utasok átáramlása.

tással van. Improdutív dolognak nem szabad olyan nagy méreteket öltenie, mint a milyen méreteket ma a sakkversenyek révén a sakkozás ölt. Az, hogy ilyesmi megtörténhetett, beteges tünet, — a mint azt a velejáró következmények mutatják, — a melynek az eltüntetésére kell törekedni. Ennek a törekvésnek a szolgálatába szegődött a német sakkszövetség, a mikor a düsseldorfi sakkverseny díjait mérsékelte. És nagyon helyesen cselekedett.

Az ilyen intézkedések eleinte, igaz, hogy azt eredményezik, hogy a versenyek kisebb kaliberűek lesznek, de ha következetesen keresztülvisszik őket, elérik a kívánt eredményt és akkor a sakkozás a legrokonzenesebb dolgok egyike lesz.

A mi különben magát a most lezajlott düsseldorfi sakkversenyt illeti, annak eredménye egészen redli volt, mert *Marschall*, a ki az első díjat nyerte, a legkiválóbb volt a résztvevők közül. Egyedül azt kell megjegyezni, hogy ezúttal olyan biztossággal, jóformán minden ingadozás nélkül küzdött végig a versenyt, a mi nála nagyon szokatlan dolog. *Mieses* ezúttal nem váltotta be a hozzá fűzött reményeket; ellenben szép eredményt produkált dr. *Bródy*, a ki ezúttal hosszabb szünet után először szerepelt nemzetközi mesterversenyen és egyedül ő képviselte a magyar sakkozót. A többi szereplő részvétele meglehetősen jelentéktelen. Még a verseny befejezése előtt kezdetét vette a *Lasker-Turatsch-match*, a mely a világ bajnokai czímért folyik és a mely most az egész sakkozó közönség érdeklődését lefoglalja.

IRODALOM ÉS MŰVÉSZET.

Budapest. *Luz Terka* új könyvében Budapestet akarta szemünk elé vetíteni, «a szép, kedves, elegáns, könnyű erkölcsű, okos, raffinált Budapestet,» a milyennek ő látja. Nem volna asszony, ha azt csinálna meg, a mit vállalt. Az igazi Budapest helyett megrajzolt egy imaginárius nagy várost, tipus-rajt város és konstruált alakok mozognak benne. Leginkább konstruált, vagyis nem az életből kikopott, hanem az író agyában, reflexió útján teremtett alak pedig a regény főalakja, *Schneider Fáni*, a ki mint csinos masamod-lány kezd, fél-gyermek korában egy szobrásznak modellje és szeretője lesz, aztán egy gazdag, öregedő gróf kezére kerül, a ki a genialis lányt kineveli nagyúri hölgyggyé, megtanítja tökéletes szépsége tökéletes kifejtésére. Fáni sorsát az peccsételi meg, hogy az öreg gróf nem akarja elvenni feleségül. Visszavágyott a tiszta életbe, a jól rendezett, normális társadalmi állapothoz. Visszaautasítja s ennek a visszaautasításnak a világításában fogalmazza meg a maga számára az élet értelmét s a maga életprogramját. «Ez a város vesztett el, fosztott ki, most én fogom kifosztani.» S lezárja belőle csodálatosan nagystílusú hetér, a ki föltétlenül tökéletesen álmazza ki tökéletes szépségét, magához vonz mindent, a mi pénz, rang, tehetség és romlásba, halálba, bűnbe, becsületességbe hajt mindenkit, a ki közel ér hozzá. Mindezt sokkal inkább az írótól tudjuk meg, mint magától a regényből, mert a regény, meséjével és alakjaival együtt, nem önmagából, a benne elhelyezett erköl-

csi, társadalmi és lélektani rúgókból fejlődik, hanem kívülről, az író elítéléséből. Ugy akarná beállítani alakját, hogy az erkölcsi felelősséget érte a társadalom viselje, de a háttérben annyira elmosódnak ennek a társadalomnak a körvonalai, hogy alig látjuk meg, mennyi része van a dologban. Ugy akarná megrajzolni ezt a női demont, mint a ki öntudatosan, az élet megismeréséből kifejtett program szerint gondolkodik és tesz, de mi nem látunk mást, mint egyes helyzeteket, melyek rátornek és magukkal ragadják. Nem *Schneider Fáni* a cselekvény ura, hanem az egyes helyzetek az ő urai, a helyzeteken pedig az író uralkodik. Annnyira, hogy nem egyszer kiveszi az alakok szájából a szót s maga beszél helyettük. S ezen a ponton találjuk meg az okát annak, hogy mégis mért érdekel a kis regény, mért tudjuk mégis figyelő szemmel kísérni elejétől végig ezeknek az önkényesen konstruált alakoknak a mozgását, mi az, a mi élettelségüknek megadja az élet színt. Az egész regény fölött mindig ott látunk egy nagyon nőies, nagyon okos, az élet értelmét a maga módja szerint kereső asszonyi fejet, a mint a helyzetek, az alakok fölé hajol, igazgatja őket, meg akarja őket világitani előtűnik, eloszítja rajtuk a fényeket és árnyakat és sejtelve sincs róla, hogy az egész idő alatt mi, a közönség, nem a meséjét, a helyzeteket, az alakjait nézzük, hanem őt magát, a regény egyedüli igazán érdekes és értékes alakját. S mivel erről sejtelve sincs, elfogódottság, pőz és célzatosság nélkül árulja el magát előtűnik finom, érzékeny, asszonyos lényé. S ez annyira megnyer a maga számára, hogy elfeledjük, ha keze nem egészen biztos a dolgok vezetésében, csak a kéz intelligens, kissé ideges, de

HORTOBÁGYI SZÉLMALOM.

mindig kifejező mozdulatait és vonalait látjuk. S lehet-e többet kívánni egy regénytől, a mely egy ilyen vonzó és érdekes nővel juttatott ismeretségbe?

Uj könyvek:
Budapest. *Irtá Luz Terka*. Budapest, Légrády testvérek.

EGYVELEG.

* Az angol hajóhadban tisztírt rangot csakis angol alattvaló nyerhet el; ezen rendszabály alól még a honosított angolok sincsenek kivéve.

Fejfájás ellen bámulatos gyors hatású a Beretvász-pastilla, a mely 10 perc alatt a legmakacsabb fejfájást is megszünteti. Nagy mennyiség megy külföldre: a külföldi orvosok biztos hatású szernek ismerték el.

HALÁLOZÁSOK.

Elhunytak a közelebbi napokban: Balatoni *Farkas János*, volt negyvennyolcas honvédszázados, nyugalmazott királyi kincstári jószágigazgató, földbirtokos, 83 éves korában Kerekegyháza. Az elhunytban viceszéki *Ferenczy Ida*, a megboldogult Erzsébet királyné fölolvasonője sógorát gyászolja. — *SCHENOVITZ FRIGYES*, volt negyvennyolcas honvédszázados, ki az osztráktól pártolt át, minek következtében a szabadságharc után börtönbüntetést is ült, 91 éves korában Aradon. — *KANTYKÓ ANDRÁS*, volt negyvennyolcas honvéd, 90 éves korában Nagybecskerekben. — *BEREYVÁS PÉTER*, nyugalmazott pénzügyi tanácsos, volt negyvennyolcas honvédkapitány, 82 éves korában Gyöngyösön. — *VARSÁNYI GYULA*, költő, a ki több verseskötetével szép sikert ért el, két verses drámájával pedig akadémiai díjat nyert, hosszabb betegeskedés után az Erzsébet-szanatóriumban meghalt. Halála hírére az Otthon írók és hírlapírók köre kitzte a gyászlobogót. Holttetését a család Balassagyarmatra vitette, hogy szülei mellé helyezték örök nyugalomra. — *HÉNYÁS TÓTH JÁNOS*, kuriai tanácselnök, a magyar igazságszolgáltatás kiváló munkatársa, 67 éves korában Zalaegezszen. — *Gróf Vay Lajos*, előbb nagyon ismert vívómester, most fővárosi hivatalnok, 61 éves korában Budapest. Az öreg úr baleset áldozata lett, az utcán elütötte egy motoros kerékpár. — *NYILSZNYAY IVÁN*, egri teológiai tanár, papnevelő-intézeti igazgató, 38 éves korában Kanyar-pusztán. — *Magyarországi és szolgáegyházi SZÖGYÉNY-MARICH FERENCZ*, os. és kir. kamarás, tartalékos huszárfőhadnagy, 48 éves korában Czellődmölkn. Holttetését Szolgaegyházára vitték s az ottani családi sírboltban helyezték örök nyugalomra. Halálát özvegyén, született *Gracey-Longuyon Pauline* grófnő és két leányán kívül testvérei, köztük Szögyény-Marich László berlini nagykövet gyászolják. — *SZENDE MIKLÓS*, csurgói tanítóképző-intézeti növendék, 19 éves korában Temesváron. — *FIDLER KÁROLY*, királyi tanácsos, Kassa város törvényhatósági bizottságának tagja, földbirtokos, 76 éves korában Kassán. — *IFJABB KELLE ANTAL*, a Magyar Leszámitoló és Pénzváltó Bank tisztviselője, 38 éves korában Budapest. Halálát kiterjedt rokonság gyászolja.

Öz. *JÁLOS KÁLMÁNNÉ*, szül. *Eisele Mária*, 69 éves korában Budapest. — *FÁJFI FÁR ANDRÁSNÉ*, szül. *világi Bohus Margit* bárónő, Vöszlauban. —

Öz. *ZÁBORSEY KÁLMÁNNÉ*, szül. *olehvári Olehvár Antónia*, 70 éves korában Balatonföldváron. — *MÁSZNER SEBESTYÉNNÉ*, született *Eisenbarth Irma*, 21 éves korában Budapest. — *ÖZVEGY RÖMER EMILNÉ*, Győrött. — *CSÁK KÁLMÁNNÉ*, szül. *Szerlem-hegyi Karolin*, 48 éves korában Kiskunfélegyházán. — *SZIKS GYULÁNÉ*, szül. *Hoffer Klára*, Szik Gyula dr. főorvos felesége, 57 éves korában Nagyatón. — *HARMATY LORÁNTNÉ*, szül. *Bursics Irma*, 29 éves korában Budapest.

Szerkesztői üzenetek.

Szünet a kerti mulatóban. Szeretnők egy pár más dolgot is látni; az a reményünk, hogy olyan tehetséggel ismerkedünk meg, a melytől még szépeket lehet válni.

A csókok napja. Furosan keverednek verseiben a mai legújabb irodalom reminiscenciái a legkopottabb lomtári frázisokkal s ilyenféle kifejezésekkel: «csúbtánczot járnak», «báhangját hallom» stb. Hogy lehet ennyire tévován dolgozni?

Nemcsak te vagy az. Routineos apróság, de éppen csak routine van benne, semmi más.

Ne vásároljon selymet

mielőtt 10 filléres levelezőlapon mintákat nem rendelt volna a mi garantált szolid újdonságainkból fekete, fehér és színesben. Különlegesség: Messaline, Crepe de chine, Taffetas chiffon stb., menyasszonyi, bál, társasági és utcai toletoakra, egyenlően bluzokra, belésre stb. 1 K 25 fillér 18 kor-ig méterenként, valamint hímzett blúzok és dítyűk, csipkés és selymes. Mi csak garantált szolid selymeket adunk el közvetlen magánfelvételre és már várménvesen szállítjuk házhoz. 12884

SCHWEIZER & Co., Luzern U/24. (Svájc.)
Selyemszövet-kivitel. — Kir. udv. szállító.

A Bór- és Lithion-tartalmu

Salvator-forrás

kitűnő sikerrel használtatik vesebajknál, a húgyhólyag bántalmainál és köszvénynél, a cukorbetegségnél, az emésztési és légzési szervek hurutjainál.

Húgyhajtó hatása!

Varmentes! Könnyen emészthető! Teljesen tiszta! Budapest, Hírlapár Edeksy L. urán.

Dús kebel elérése céljából.

A művészet szép kebelét elérni a hölgyekre néve már nem képez titkot, mióta a *Pilules Orientales* (keleti pilulák) csodaszéru tulajdonságai ismeretese. É pillulák tényleg azzal a képességgel bírnak, hogy a kebelet fejlesszik, szilárdítják és újra helyreállítják, valamint a nyak és váll kiálló csontjait elfedik és ennélfogva a kebelnek kecses teltséget kölcsönöznek a nélkül, hogy a derekát szélesítenék. A *Pilules Orientales* főképen keleti növény-kivonatból állanak és teljesen arsenikmentesek, az egészségre mindig jóhatásúak. Hatásukat nem szabad más káros vagy belső használatra szánt használati készítményekkel összehasonlítani. Egy több mint húsz éves siker igazolja a *Pilules Orientales* hírnevét és bizonyította, hogy azok épúgy az asszonyok, mint a fiatal leányok számára az egyedüli igazán biztos szer, melyvel dús és szilárd kebel elérni lehet. Könnyű diskrét kezelés. Tartós siker körülbelül két hónap alatt. Egy üvegecske használati utasítással K 6.45 bérmentve, utánvéttel K 3.75. **J. Radó, gyógyszerész Párizs.** Raktárak Ausztria-Magyarország részére: Budapest: *Török József*, Király-utca 12, Wien: *R. Pserhofer*, Singerstrasse 13. 12392

ne tévovázék, hanem használon azonnal

Ha fáj a feje Beretvász-pastillát

mely 10 perc alatt a legmakacsabb migránt és fejfájást elmúlatszja. Ára 1 korona 20 fillér. Kapható minden gyógyszerárban és drogériában. Készíti **Beretvász Tamás** gyógyszerész Kispesztén. * * * * * Orvosok által ajánlv. — Három doboznál ingyen postai szállítást.

Magyar

Egyes szám ára 30 fillér.

Szerkeszti **RADÓ ANTAL**.

Könyvtár

E vállalat magában foglalja a hazai és külföldi irodalom legjelebb termékeit, a szépirodalom, történelem, földrajz stb. köréből. — Ezen vállalat lehetővé teszi a nagyközönségnek, hogy kevés költséggel szép és a tudomány minden ágát felölő könyvtár birtokába juthasson.

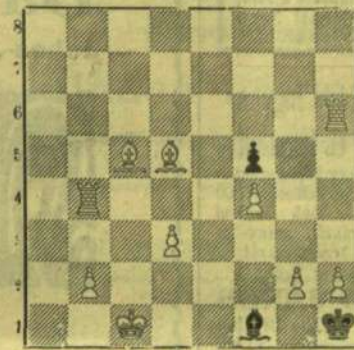
Kapható **Lampel R.** (Wodianer F. és Fiai) részv. társ. könyvkereskedésében VI., Andrássy-ut 21., valamint minden hazai könyvkereskedésben.

Jegyzékkel készséggel szolgálunk.

SAKKJÁTÉK.

A 2604. számú feladvány Niels Hoeg-től, Kopenhága.

SÓTÉT.

VILÁGOS.

Világos indúl és a negyedik lépésre mattot ad.

KÉPTALÁNY

A 31-ik számban megjelent képtalány megfejtése: *Jónak jobb az ellensége.*

Felelős szerkesztő: **Hoitsy Pál**.

Szerkesztőségi iroda: Budapest, IV., Reáltanoda-u. 5.

Kiadóhivatal: Budapest, IV., Egyetem-utca 4.

Vesszőparipa-liliumtejszappan

Bergmann és Társa czégtől Dresden és Tetschen E.m. a naponta beérkező elismerő levelek bizonyossága szerint most és a jövőben is a legkiválóbb szappan marad az összes gyógyszappanok között, sepleő ellen, valamint gyöngye, puha bőr és rózsás arcszín elnyerésére és megtartására. Darabja 80 fillérért kapható minden gyógyszerárban és drogériában, illatszer- és fodrászüzletben.

NERUDA
féle plpere
BORAX

Petrol Neruda
KITÜNŐ HAJVIZ
Készíti
NERUDA NÁNDOR
BUDAPEST, IV. KOSSUTH-LAJOS UTCA 7 sz.
1 üveg ára 1 korona 50 fillér.

Hirdetések

felvetetnek a kiadóhivatalban, Budapest, IV., Egyetem-u. 4.

BERKETZ ISTVÁN UTÓDA

*** kelmepestő és vegytisztító gyára ***
Budapest, IX. ker., Kinizsy-utca 14. szám. Cégtulajdonos: Kovács Endre.

SZÜRETTRE tűzijáték, lampion és zászlókat

ajánl
Emmerling Adolf
Budapest, gróf Károlyi-utca 26. sz.
Árjegyzék bérmentve.

**Egy gyermek
mossa vele**
az előbbihez képest 1/3 idő
alatt
a ruhát hófehérre.
Minden gépet próbára
55 koronától feljebb.
Képviselek keresetnek.
Bizonyítványok, prospek-
tusok ingyen. 12607
TITANIA-művek, Wels 179
O.-Oesterr.

SERAIL-ARCZENŐCS,
Minden áralmas alkalmat nélkül!

SERAIL-ARCZENŐCS,
ARCZ-SZEPÍTŐSZER
az arcot tisztítja, fehéríti és báránypuhává teszi. Egy
tégely ára 1 kor. 40 fill., kis tégely ára 70 fill.
Serail-szappan. Epe-szappan kitűnő tolett szappan-
nak a kenőcs használatához. Serail- krém. nappali
használatra. Serail-puder kiváló finom arcpor há-
rom színben, fehér rózsaszín és krém. Egy doboz ára 1 kor.
Készíti **ROZSNYAY MATYÁS** gyógyszerész.
Aradon, Szabadság-tér. 12934

BÁRÓ KEMÉNY ZSIGMOND ÖSSZES MŰVEI

Közrebocsátja GYULAI PÁL

Most jelent meg a XII. kötet:
Forradalom után
Még egy szó
a forradalom után
Ara füzve — 5 kor. 40 fillér,
vászonkötésben 7 « 80 «

Kapható: **Lampel R.** könyvkereskedése
(Wodianer F. és Fiai) részvénytársaságnál
Budapest, VI. ker., Andrássy-út 21. szám
és minden könyvkereskedésben.

Vértes-féle Sósorszesz
Minden házban szükséges.

Serravallo
CHINA-BOR VASSAL
Egyszerűsített kiállítás 1906. Legmagasabb kitűnt.
Erősítőszert gyengélkedők, vörösvérűek és
lábbadozók számára. Érvágyóerősítő, ideg-
12608 erősítő és vérjavító szer.
Kínáló íz. 3000-nél több orvosi vélemény.
J. SERRAVALLO, Trieste-Barcola.
Vásárolható a gyógyszerárakban filléres üvegekben
4 K 2.60, egész literes üvegekben 4 K 4.80.

Grammofontulajdonosok

Legnagyobb lemezgyűjtemények
Lemeseiket legelőnyösebben változ-
tathatják a Grammofonhangszerek
köz. Készítési telephelyén Budapest,
VII., Dohány-utca 30. Prospektus
és lemez-jegyzék ingyen. 40,000 új
zene és ének-felvételek. Magyar, töl-
cseh, német, orosz, lengyel, stb.

Elsőrendű hanglemezek 1 kor.-tól 4 kor.-ig kaphatók.
Külön osztály használt grammofonokból és lemezekből.

Jövedelmező
mellékép.
ARANY
befektetés.
ha csementtel lesz keverve és kézi vagy erő-
üzemre berendezett gépeinkkel elismert
elsőrendű betonfalazógépek, csementföldcsere-
pek, fali és padlólapok, vályuk, csövek stb.
gyártásra fel lesz dolgozva. A gyártás egyszerű-
ségénél fogva mindenütt fizethető hol ho-
mok, kavics, vagy salak stb. áll rendelkezésre.
Ajánljuk tisztelettel megtekinteni. Gépek külön-
böző árakban. — 66. számú jegyzék ingyen.
Levelezés magyar nyelven.
Leipzig Cementindustrie Dr. Gaspary & Co.
Markranstädter bei Leipzig. 12771
Különlegességi gépgyár homok értékesítésére.

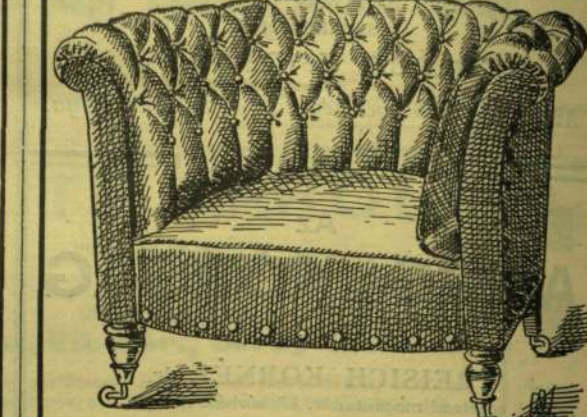
Hirdetések

Kitüntetés: Páris, Bécs,
— Budapest, Szeged. —
Alapított 1864.
Telefon 63-36.
Videki megbízások pont-
osan teljesítenek.

BŐRSZÉKIPAR

KENDI ANTAL

Budapest, IV. ker., Károly-utca 2. szám.

Angol bőrbutor készítése, fos-
válása saját műhelyemben. — Ebédőszékek,
irodafotelek valódi bőrrel, ülőbutor-állványok
kártyázása. Székátalakítások.

Ha őszül a haja

ne használjon mást, mint a

„STELLA“-HAJVIZET,
mert ez nem hajfestő, de oly vegyi összetételű szer,
mely a haj eredeti színrét adja vissza. Üvege 2 K.
ZOLTAN BELA gyógyszerárban,
Budapest, V/49, Szabadság-tér, Sétány-utca
sarkán. 12446

Konrad János kivitelháza Brűx 1268. sz. (Csehsz.)
Ingen és bérmentve küldöm kíváncsi mindenkinél előjegyzéssel
3000 képpel.

Akar-e szép lenni?

Rogátsy-féle magyar pipere-boraxot,
a melytől rózsas, úde, selymes arcbort nyer, eltűnteti
a ráncokat, szeplőt, májfoltot, pattanásokat, stb.
Nyaralásnál nem nélkülözhetjük, mert
vizet is megpuhítja. Kiváló háztartási termék, szeszgyul-
adás, izzadás és szájbűz ellen. A fogak fehérítése és
éptartása tekintetében bámulatos hatással bír. Mint
univerzális háztartási gyermekápolásnál és háztartás-
ban a legjobb lelkiismerettel ajánlható.

Egy doboz ára 30 és 75 fillér.
Rogátsy-féle borax-öröm 1 K, borax-szappan 80 f.
borax-puder 1 K 20 f., borax-fogkrém 50 fillér.
ROGÁTSY KÁLMÁN drogériája,
Budapest, VII., ker., Rákóczi-út 10. szám.

felvétetnek a kiadóhivatalban,
Budapest, IV., Egyetem-utca 4.

36. SZ. 1908. (55. ÉVFOLYAM.)
Szerkesztő: **HOITSY PÁL.** Főmunkatárs: **MIKSZÁTH KÁLMÁN.** BUDAPEST, SZEPTEMBER 6.

Szerkesztési iroda: IV. Reáltanoda-utca 5.
Kiadóhivatal: IV. Egyetem-utca 4.
Előfizetési feltételek: Egész évre — 16 korona. A „Világkronika”-val
Félévre — 8 korona. negyedévenként 80 fillérrel
Negyedévre — 4 korona. több.

Külföldi előfizetésekre a postailag meg-
határozott vitellj is csatolandó.

LÓCZY LAJOS.
Gyakorlati szempontból legfontosabb tudomá-
nyos intézeteink egyike, a földtani
intézet új vezetőt kapott, igazgatójává a
nyugalomba vonult Böckh János helyébe Lóczy
Lajost, a budapesti egyetemen a földrajzi tan-
szék tanárát és a földrajzi intézet igazgatóját
nevezte ki a király.
A földtani intézetre, a mely a magyar föld
geológiai viszonyainak felkutatásával és tudomá-
nyos feldolgozásával folytonos becses és
gyümölcsöző szolgálatokat tesz földművelé-
sünknek és iparunknak, bizonyára új fejlődés
korszakának kezdetét jelenti ez a kinevezés,
mert Lóczy Lajos, a hova eddig betette a lábát,
mindenütt haladás, fejlődés s az ered-
mények gazdag sorozata jelölte meg a nyomát.
De ép oly bizonyos, hogy távo-
zása érzékeny veszteség az egye-
temre, melynek egyik legkitűnőbb
tanára s tudományos hírneve ré-
vén büszkesége volt. Nagyon kevés
egyetemi tanárunk van, a ki annyi
sikerral tudta volna teljesíteni tudomá-
nyát művelő és tudományt
terjesztő feladatát. A földrajzi tan-
szék, a mely előtte jóformán telje-
sen az iskolai földrajztanítás szük-
ségleteinek körén belül maradt,
Lóczy munkássága révén a leg-
virágzóbb tanszékek egyike lett,
élénk és eredményes tudományos
munka serkent körülötte, tehetsé-
ges és buzgó fiatal erőket von-
zott köréje Lóczy tudása és vonzó
egénisége, magának a vezérnek
nagyszabású tudományos munká-
sága pedig követendő példát tűzött
ki eléjük.

Lóczy előtt a magyar földrajzi
tudomány lehet mondani teljesen
a leíró földrajzra szorított. Ő új
alapokra fektette, egészen új, ter-
mészetudományi módszerét hono-
sította meg, a mivel nemcsak meg-
előzte a külföld nagy egyetemeit,
hanem példát is nyújtott nekik.
A földrajzi jelenségek geológiai
alapon való tárgyalásában telje-
sen önállóan, idegen példaktól füg-
getlenül lépett fel a tudományban

neve mindenkor előkelő helyet fog elfoglalni.
A gróf Széchenyi Béla utazásának tudományos
eredményeit közlő nagy műben is ő írta az
ő tudomány-ágát illető részeket s nagyrésztben
az ő kutatásainak eredményei teszik ezt az
utazást a tudományra nézve nagy fontosságúvá.
A keletásiai utazás jó iskolának bizonyult
számára, a midőn hazatérve Magyarország
földrajzi viszonyainak kutatásában merült el.
Hamarosan katedrát kapott, előbb a műegye-
temen, mint rendkívüli tanár, majd 1889-ben,
Hunfalvy János halála után az egyetemen,
mint a földrajz rendes tanára. Nagy kutató
és irodalmi munkásságot kezdett s vezetője
lett a legnagyobb szabású magyar tudományos
vállalkozások egyikének, a Balaton-bizottság-
nak. A bizottság feladatát, a Balaton és kör-
nyéke minden tudományos szempontból való
felkutatását nagy sikerrel végezte
be s kutatásai eredményeképpen
olyan óriási monographiai művet
alkotott, a melyen a legfejlet-
tebb tudományos irodalmak sem
dicsekedhetnek. E mellett a leg-
lényegesebb pontokon módosította
a tudós világnak a Balatonról al-
kottott képét és nem egy általá-
nos érvényű tanulságra vezetett
a belföldi nagy tavak alakulását
és természeti viszonyait illetőleg.
A Balaton és vidéke különben is
sokat köszönhet Lóczynak, mint a
magyar tenger legalaposabb ismer-
rőjének és lelkes hívének, a ki
népszerűsítése terén is sokat fára-
dozott.
Alighogy ezt a nagy feladatot
elvégezte, már egy másikat, ha-
sonlót is kezdeményezett: az Al-
föld tudományos felkutatását. E
munka csak nemrég kezdődött,
most még csak előmunkálatai foly-
nak, de eredményei bizonyára nem
lesznek jelentéktelenebbek.
Lóczyt tudományos hírneve e
munkássága révén Európa legki-
válóbb geológusai és geográfusai
közé emelte; a nemzetközi föld-
rajzi kongresszusokon mindig meg-
különböztetett tiszteletben része-
sült s külföldi tudományos társu-
latok, intézetek egész sora nyilván-